

PÅ VANDRING MOT HANDLING

- utbyte av perspektiv i landskapet

Av Maria Barrdahl och Fanny Wahlqvist

Självständigt arbete inom landskapsarkitektutbildningen vid LTJ fakulteten
SLU Alnarp 2009, 30 HP, E-nivå

PÅ VANDRING MOT HANDLING

- utbyte av perspektiv i landskapet

UNDERSTANDING THE LANDSCAPE

- modeling a dialog method

Av: Maria Barrdahl och Fanny Wahlqvist

Handledare: Maria Kylin

Examinator: Gunilla Lindholm

Biträdande examinator: Erik Skärbäck

Sveriges lantbruksuniversitet Alnarp

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Examensarbete inom landskapsarkitekturprogrammet 30HP, E-nivå

Kurskod: EX0375

Huvudområde: Landskapsplanering

Utgivningsår: 2009

Nyckelord: Samverkan, dialogverktyg, planeringsprocess, närvaro i landskapet, perspektivutbyte

SAMMANFATTNING

I kommunorganisationen finns stor kunskap och kompetens samlad, men de ligger uppdelade under förvaltningar med olika ansvarsområden. Vi menar att det är viktigt att sätta fokus på kommunikationen mellan olika kommunsektorer, då vi anser att det saknas ett forum för dialog mellan dessa. Vi tror nämligen att en god och hållbar samhällsplanering grundar sig på ett fungerande samspel mellan kommunens sektorer, ett gemensamt arbete byggt på förståelsen för olika perspektiv. Först när det finns en förståelse för landskapet, förekomsten av skilda perspektiv och förutsättningar för en god dialog kan man verkligen mötas och samverka i planeringsprocessen. Samverkan och dialog är nyckelord med fokus på det gemensamma arbetet snarare än på målet.

I examensarbetet undersöker vi ett *dialogverktyg*, en mötesform som bygger på den personliga närvaron i landskapet och utbytet av perspektiv mellan kommunens sektorer. Examensarbetets mål bottenar i en önskan om att pröva och fördjupa dialogverktyget för att kunna föra en diskussion kring det som ett arbetsredskap i vårt yrkesliv. Vi har använt oss av dialogverktyget genom att genomföra en workshop, den 13 maj 2008, i samband med Mellanrum AB:s arbete med en landskapsanalys för Lunds och Staffanstorps kommuner.

Från workshopens upplägg och genomförande har vi fått praktiska erfarenheter och en större förståelse för dialogverktyget som mötesform. Genom intervjuer med deltagarna i workshopen har vi analyserat och fördjupat våra kunskaper om dialogverktygets effekter. Undersökningen har skett med två frågor som utgångspunkt. Den första frågeställningen berör betydelsen av att vara närvarande i landskapet med kropp och sinne. Undersökningen visar att närvaron i landskapet ger en platsförankring genom att: alla sinnen aktiveras, rörelsen ger förståelse för helhet och sammanhang och att den distans planritningen ger till den fysiska miljön överbyggs. Mötet med landskapet gör att tjänstemännen i det fortsatta arbetet förknippar planens representation med den inre bilden av platsen,

därigenom stärks förståelsen och landskapet blir närvarande i arbetet.

Den andra frågeställningen behandlar hur dialogverktyget underlättar samtalet mellan tjänstemännen. Vår fördjupning visar att dialogverktyget öppnar för vidare samverkan och underlättar dialogen mellan tjänstemän genom att: lösa upp revir, synliggöra perspektiv och skapa nätverk grundat på tillit och gemensamma referenser. Dialogverktyget ger en dialogprocess där målet är en god kommunikation mellan tjänstemännen. Genom att skapa förståelse för att man ser olika på ett och samma fenomen, grundläggs goda villkor för en öppen kommunikation byggd på respekt för olikheterna.

Nyckelord: Samverkan, dialogverktyg, planeringsprocess, närvaro i landskapet, perspektivutbyte

ABSTRACT

Sustainable Development is often described as a balance between ecological, economical and social aspects. Between these exists a complicated interaction that creates conflicts in the planning of a landscape. We see a growing need for a functional interaction between values and interest and an understanding for different perspectives. Cooperation and dialogue are key ideas with the focus on cooperation rather than the goal. There is a lack of forum for dialogue and cooperation within municipalities where a great knowledge and competence is gathered. These resources are divided between sectors and areas of responsibility. We see the need for focusing on the communication within the municipalities and between the different sectors.

By modelling a dialogue method for inter-municipal exchange we want to use the knowledge that already exists in a much more effective way, to reach for a better understanding of the complex modern landscape. The dialogue method is taking the landscape and the knowledge of the civil servants as a starting point. It's a meeting form with purpose to create a cooperation built on the physical presence in the landscape and an exchange of perspectives between municipal sectors. Our work is built on the wish to try and develop the dialogue method and follow it up with a discussion about the method as a work tool in our tasks as landscape architects. By testing the dialogue method in a workshop, in a real project between two municipalities we gained real life experience and a greater knowledge about the dialogue method. By completing interviews with the participants in the workshop we could analyse and reflect upon the effects of the method. Conclusions have been drawn by analysis and theories.

Key words: Cooperation, Dialogue method, Planning process, Place attachment, Exchange of perspective

Jag tror, eller rättare sagt jag är helt övertygad om att vi i framtiden måste titta mer på helheten. Det finns både problem och möjligheter i ett landskap. Fokuserar vi bara på ett, så missar vi många andra perspektiv. För att ta med sig alla de här frågorna är det mötet i landskapet och mötet med olika bakgrunder som är så viktigt.

Tjänsteman, Staffanstorps kommun

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Del 1: Bakgrund	7
Inledning.....	8
Teoretisk bakgrund.....	9
Begreppsdefinitioner.....	12
Mål.....	13
Syfte.....	13
Tillvägagångssätt.....	14
Del 2: Tillämpning av dialogverktyget	17
Dialogverktyget - en workshop.....	18
Workshopens sammanhang.....	19
Förberedelser.....	20
Workshop i Flackarp 13 maj 2008.....	25
Dokumentation.....	26
Erfarenheter och reflektion.....	26
Del 3: Undersökning	29
Frågeställningar.....	30
Teoretisk fördjupning.....	31
Metod och analys.....	33
Resultat, reflektion och slutsats.....	35
Del 4: Slutdiskussion	44
Vad ger dialogverktyget?.....	45
Hur kan dialogverktyget användas?.....	46
Ett dialogverktyg för hållbar utveckling?.....	49
Metodkritik.....	50
Slutord	51
Referenser	52
Bilagor	54

DEL 1. BAKGRUND

Vi vill skapa ett forum för dialog mellan tjänstemän inom den fysiska planeringen, ett samtal bortom administrativa gränser, med utgångspunkt i landskapet.

INLEDNING

Vi möttes för första gången under kursen *Projekt 4 – planering*, en kurs som gav stor möjlighet att själv driva en projektidé. Upphovet till hela vårt examensarbete kan sägas springa ur detta projekt och den exkursion som genomfördes i februari 2008, då vi under en dag följde Höje å, från dess tillrinningsområde i Häckebergasjön till dess utlopp i Lomma-bukten. Vi åkte i samma bil, utbytte erfarenheter och upplevde landskapet. Det var i mötet mellan oss – med och i landskapet – som grunden till vår idé föddes. Vi ville skapa ett forum för dialog mellan tjänstemän inom den fysiska planeringen, ett samtal bortom administrativa gränser som sektors- och kommunuppdelningar. I projektet formade vi grunden till en workshop som i examensarbetet utvecklas till ett *dialogverktyg*, en mötesform med utgångspunkt i landskapet och i tjänstemännens kunskaper. Dialogverktyget syftar till att underlätta den komplexa arbetsuppgift det innebär att planera för ett hållbart samhälle. Redskapet ger möjligheten att på ett konstruktivt sätt arbeta med personer som bär på andra kunskaper än ens egna.

Skillnader i hur vi tänker och ser på saker ligger inte bara mellan olika länders kultur. Det handlar också om kulturer mellan till exempel yrkesgrupper och utbildningar. Vi tror att det är dags att lyfta blicken ovanför de gränser och ämnesuppdelningar som lagts på landskapet. Landskapsarkitekter bör ha en viktig roll i arbetet för hållbar utveckling genom lokal och regional samhällsplanering, en planering som vi anser grundar sig på ett fungerande samspel mellan kommunens sektorer. Inom samhällsplanering bör man fokusera mer på helheten och lära sig arbeta tillsammans. Genom att synliggöra olika perspektiv stärks samarbetet samtidigt som ett bredare beslutsunderlag tas fram.

TEORETISK BAKGRUND

Kommunikation i planeringsprocessen

Sveriges kommuner är ansvariga för planering av all mark och vatten inom sina egna gränser. Enligt plan- och bygglagen ska varje kommun upprätta en aktuell översiktsplan som täcker hela dess yta. Kommunen ansvarar också för upprättandet av detaljplaner och områdesbestämmelser, vilka lagligen reglerar bebyggelse och markanvändning. (PBL. 1 kap 3§). Vidare står det i plan- och bygglagen:

Planläggning skall, med beaktande av natur- och kulturvärden, främja en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden, kommunikationsleder och andra anläggningar. Även en från social synpunkt god livsmiljö, goda miljöförhållanden i övrigt samt en långsiktigt god hushållning med mark och vatten och med energi och råvaror skall främjas (PBL 2 kap 2§).

För att hantera denna komplexa uppgift är kommunen organiserad i olika sektorer. De olika sektorerna ansvarar för sina specifika frågor med tjänstemän vilka är experter inom sitt område. Ann Skantze (2004) menar att denna uppdelade modell bygger på ett rationellt synsätt där aktörernas skilda perspektiv förväntas kunna fogas samman likt ett pussel. Aktörernas perspektiv har sin grund i olika kunskaper, värdegrunder och intressen, vilket gör att de visar på olika aspekter hos ett planeringsobjekt. Planeringen av landskapet delas upp i olika ansvarsområden, med tron att de ska komplettera varandra och skapa en helhet. Skantze menar att detta inte är möjligt, då sammanfogningen ställer intressen mot varandra. Steget blir ofta en maktkamp där vissa intressen prioriteras och andra marginaliseras (Ibid.).

Under de senaste åren har intresset för alternativa planeringsmetoder ökat eftersom dagens planfrågor berör ett stort antal människor i samhället (Ragner & Westerberg, 2004, sid.125). Detta ökar trycket på att se helheten

i arbetet med den fysiska planeringen och att inte fokusera på enskilda intressen. Den allt aktivare diskussionen om hållbar samhällsplanering ökar behovet av ett fungerande samspel mellan olika sektorer. Detta samspel anser vi måste grunda sig på gemensamt arbete och förståelse för olika perspektiv.

Ett gemensamt arbete kräver möten, men när synsätt och arbetsmetoder skiljer sig, sker inte mötet på samma nivå (Wisén & Lindblom, 2004, sid.122). Här blir samverkan och dialog nyckelord med fokus på det gemensamma arbetet snarare än på målet. Det är viktigt att skilja på *samverkan* och *samarbete*, då skillnaden dem emellan är att samverkan sker på ett organiserat sätt, i ett enat arbete mot gemensamma mål, medan parterna i ett samarbete inte behöver vara samstämmiga (Wisén & Lindblom, 2004). Samverkan bygger på dialog, vilket innebär ett utforskande av egna och andras synsätt och har inte syftet att komma fram till färdiga lösningar. Det är ett öppet samtal som lägger grunden för den slutgiltiga diskussionen där besluten fattas (Holm, 1994, sid. 106-108).

Dialog och samverkansformer inom samhällsplaneringen samlas under begreppet *kommunikativ planering*. Den kommunikativa planeringen skiljer sig från det rationella förhållningssättet genom att se planeringen som en kreativ process och inte som ett redskap för att effektivt medla mellan intressen och lösa konflikter (Ranger, 2007, sid. 11). Framför allt syftar den kommunikativa planeringen till att ta till vara den kunskap som brukare och verksamma aktörer besitter samt att genom samverkansprojekt ta med dem i planeringsprocessen. Vi anser att det är viktigt att inte bara sätta fokus på kommunikationen mellan medborgare och kommun utan även på den mellan olika kommunsektorer. Enligt vår mening saknas det idag ett forum för dialog och kommunikation mellan sektorerna. Problemet har återkommit under vår praktik och i kontakter med kommunala tjänstemän. Bristfällig kommunikation mellan sektorerna upplevs som luckor i planeringsprocessen. Luckorna kan bestå av klyftor eller brister

i kunskapsöverföringen mellan aktörer och steg i planeringsprocessen (Isaksson & Tornberg, 2007, sid. 5). För att överbygga dessa brister i kunskapsöverföringen ser vi ett behov av samverkansformer mellan kommunens sektorer. Samverkan är en form av kunskapsintegration med målet att uppnå förståelse för andras perspektiv och kunskapsområden (Edlund & Hermerén & Nilstun, 1986, sid. 71). Genom dialogen ökar kunskapen om varandras kompetens och därigenom respekten för den andres yrkesroll och funktion i kommunen (Wisén & Lindblom, 2004).

Chefen på teknikföretaget Hewlett-Packard sa en gång:

’Om bara HP kände till vad HP kände till, så hade vi varit tre gånger mer lönsamma.’ Varje enskild medarbetare var en enorm kunskapsresurs. Men eftersom alla bara gjorde exakt vad de skulle göra på sitt jobb, utnyttjades aldrig kunskaperna (Mildner A, 2008-04-18).

Citatet går att överföra till kommunens organisation där stor kompetens finns samlad men uppdelad i förvaltningar med olika ansvarsområden. Ann Skantze (2005, sid. 121-140) diskuterar behovet av nya sätt att arbeta tillsammans i planeringsprocessen. Hon beskriver att planering idealt skulle fungera som en pedagogisk situation, vilken kännetecknas av ömsesidigt lärande och gemensam reflektion (Ibid.). Dialog kan ses som ett lärande som strävar efter utbyte och därigenom ökad kunskap och förståelse.

En bakgrund till det dialogverktyg vi undersöker kommer ur det behov vi ser av samverkan mellan kommunens sektorer. Vi ville skapa ett forum för tjänstemän där de, tidigt i arbetsprocessen kring ett planprojekt, kan föra en gemensam dialog. Landskapsarkitektens utbildning rör sig inom ett brett kunskapsfält, i vilket vi tränas att se helheten i landskapet, att se lagren av intressen samt ta hänsyn och göra avvägningar mellan dessa. Detta gör landskapsarkitekten till en väl förberedd ledare för ett möte där deltagare

från spridda sektorer och kunskapsområden samlas för att gemensamt diskutera utvecklingen av ett landskap.

Landskapet som forum

För studerande landskapsarkitekter på Alnarp är exkursion en vanlig undervisningsform. I *Projekt 4 - planering*, genomförde vi en heldagsexkursion längs Höje å, där vi följde ån från dess tillrinningsområde till utloppet. Under exkursionen insåg vi vilken effekt den personliga närvaron i landskapet har för förståelsen och nyfikenheten. Tidigare hade vi uppfattat Höje å som ett av de minst intressanta arbetsområdena, men efter dagen längs ån fanns plötsligt ett intresse för just detta område. Den förändring i förståelse och intresse för landskapet som vi upplevde genom vistelsen och rörelsen där, förde oss till tanken om landskapets potential som mötesplats.

Inom projektkursen hade flera föreläsningar behandlat alternativa metoder till planering. Många av dessa grundade sig på dialog genom möten och workshops med brukare, politiker, markägare och tjänstemän. Denna prägel, tillsammans med vårt personliga intresse, väckte idén att vårt projekt skulle bli att bygga upp en workshop för tjänstemän, där en gemensam planering kring Höje å skulle diskuteras. Vår grundidé byggde på mötet ute på plats i det landskap projektet berör. Ett väsentligt argument för att vara på plats i det fysiska landskapet är att kopplingarna mellan olika ämnesområden då blir synliga och sammanhangen förtydligas. Detta bidrar till att yrkesrevir inte blir lika starka då diskussionen handlar om platsen och inte om sektorsindelningar.

När vi byggde workshopen var handlingen i landskapet viktig, eftersom vi genom den ville skapa förståelse för hur landskapet är sammanlänkat. Handlingarnas faktiska interageranden med landskapet, som till exempel att gemensamt ge form åt en kommungräns, frångicks i processen till att bli rörelsen. Att röra sig i landskapet och samla intryck blev den handling

workshopen grundade sig på, alltså en gemensam rundvandring ute i landskapet.

Tekniken att på plats berätta om eller diskutera något används i många sammanhang. Ett av de kanske vanligaste användningsområdena är den guidade turen och som tidigare nämnts utbildningssituationen i en exkursion eller ett studiebesök. Dessa typer av rundvandringar bygger på relativt styrd informationsspridning. Hur styrd informationen är varierar beroende på syftet. Tre exempel är: en traditionell guide, en moderator som leder diskussionen eller det omvända att deltagarna själva presenterar en för dem betydelsefull plats (Ragner & Westerberg, 2004, sid. 106-109). Vår intention med mötet i landskapet var att skapa ett tillfälle för dialog mellan deltagarna och inte bara information från en ledare. En rundvandringsmetod som vi utgått ifrån är den så kallade *Gåtursmetoden*. Det är en utvärderingsmetod som formades, under namnet *Gåtur*, av Ivor Ambrose i samband med hans arbete med att utvärdera Blanstegård i Odense, Danmark (de Laval, 1998). I USA, Storbritannien och Nya Zeeland används liknande tekniker för att utvärdera byggnader, här under namnet *Walk-through evaluation* och *Touring interview*. Här används rundvandringen både i syfte att formulera program och åtgärdsförslag i befintliga miljöer (de Laval, 1998). Det finns alltså en variation av rundvandringsmetoder som har formats och namngivits efter sina specifika syften.

Rundvandringsmetoden *Gåtur* är en gemensam promenad i den aktuella miljön, med en avslutande diskussion kring det som upplevts. Turen inleds av projektledaren som beskriver syftet och tillvägagångssättet med mötet. Gruppen rör sig sedan tillsammans runt en förutbestämd tur med ett antal stopp. Vid varje stopp noterar deltagarna sina synpunkter kring specifika frågor. Efter promenaden samlas man för en gemensam genomgång av upplevelser och observationer ifrån turen. Dessa åsikter samlas in och sammanställs. Målet är inte att enas kring hur de olika platserna upplevs utan att få fram olika synpunkter och intryck. Det är viktigt att en skriftlig

rapport från *Gåturen* sammanställs, så att det som diskuterats bevaras som underlag i framtida projekt (de Laval, 1998).

Med inspiration från exkursionen längs Høje å och med *Gåtursmetoden* som modell utvecklade vi det vi kallar för *dialogverktyget*. Det är en tillämpning av *Gåtursmetoden*, men då vi använder oss av metoden i ett annat forum och för en annan målgrupp anpassar vi den till vårt eget syfte och mål. Därigenom blir det *vårt* dialogverktyg. I verktyget är landskapet utgångspunkten och utgör både själva studieobjektet och platsen för dialog. Tidigare beskrev vi hur dialog kan ses som ett lärande, där utbyte med egna och andras erfarenheter leder till nya kunskaper. Dialogverktyget kan således anses bidra till en lärandesituation med grunden i det aktuella landskapet. Inom utomhuspedagogiken är platsens betydelse för lärandet centralt. Den grundläggande tanken inom utomhuspedagogiken är att det verkliga sammanhanget skall ge möjlighet till ett sampel mellan upplevelse och reflektion, det vill säga ett växelspel mellan sinnlig erfarenhet och boklig bildning (Åkerblom, 2004, sid.12).

BEGREPPSDEFINITIONER

Flera ord följer som en röd tråd genom vårt examensarbete. Vi väljer därför att förtydliga hur vi definierar dessa ord.

Perspektiv

Perspektiv är en spegling av flera faktorer som yrke, roll, tradition och historia. Dessa faktorer påverkar sättet på vilket vi ser olika situationer och objekt, vilket innebär att alla har en individuell syn på ett landskap och denna bär man med sig i ett möte med andra.

Landskap

Vi tar fasta på Europeiska Landskapskonventionens definition av landskap: ett område sådant som det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av och påverkan av och samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer. (EA, 3-0429 landskapskonv sv off version)

Process

En process är ett förlopp eller en utvecklingsgång (Svenska Akademiens ordlista, 1998). Således är en arbetsprocess något som löper över tid och som går in i olika faser. Dessa faser varierar beroende på val av arbetsmetoder i processen.

Planeringsprocess

En planeringsprocess är i detta examensarbete synonymt med den arbetsprocess som innefattar tjänstemän och sektorer i den kommunala fysiska planeringen. I planeringsprocessen ser vi samverkan som central.

Samverkan

Samverkan är en organiserad arbetsmetod där gruppen strävar mot ett gemensamt mål. I ett **samarbete** däremot behöver parterna inte följa varandra genom hela processen och arbeta mot samma mål. Samverkan innebär att arbeta i en process med gemensamma frågeställningar och ramverk.

Dialog

Med dialog menar vi ett möte mellan två eller flera individer, där egna och andras perspektiv utforskas. Syftet är inte att komma fram till färdiga lösningar, vilket diskussion emellertid avser.

MÅL

När vi bestämde oss för att ta dialogverktyget från projekt 4 vidare som studieobjekt i vårt examensarbete var det med en önskan om att pröva och efterhand fördjupa det.

Målet i arbetet har varit att föra en diskussion kring dialogverktyget, som ett redskap i vårt yrkesliv, genom att:

1. Genomföra en workshop och därigenom få praktisk erfarenhet av dialogverktyget samt att utifrån dessa erfarenheter reflektera över och föra en diskussion kring det konkreta upplägget och genomförandet.
2. Genomföra intervjuer med deltagare från workshopen och därigenom få möjligheter att analysera och fördjupa reflektionerna koncentrerat kring två frågor, som berör dialogverktygets effekter. Dessa frågor är:
 - Stärks förståelsen av ett landskap genom närvaron på plats, och i så fall hur?
 - Vad bidrar dialogverktyget med som underlättar samtalet mellan tjänstemän från olika sektorer?

Som en produkt av examensarbetet har vi fått möjlighet att skriva ett Gröna Fakta (Nr 7/2008), vilket vi hoppas inspirerar till ett fortsatt arbete med samverkan mellan tjänstemän i kommunen.

SYFTE

Syftet med examensarbetet är att vi som landskapsarkitekter genom att använda dialogverktyget kan bidra till en hållbar samhällsplanering. Hållbarhetsbegreppet slogs fast under Brundtlandkonventionen 1987 och definierades som "En utveckling som tillgodoser våra behov idag utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov" (Brundtlandkonventionen, 1987). Det vanligaste sättet att beskriva vägen till hållbar utveckling är att studera balansen mellan tre likvärdiga ben: ekologi, ekonomi och sociala aspekter. Mellan dessa pågår ett komplicerat samspel som ofta skapar värdekonflikter i planeringen av ett landskap. De som ska planera för en hållbar utveckling står inför en svår uppgift. Vårt dialogverktyg syftar till att underlätta denna komplexa arbetsuppgift, genom att skapa förutsättningar för samverkan som bör bygga på den personliga närvaron i landskapet och utbytet av perspektiv mellan kommunens sektorer.

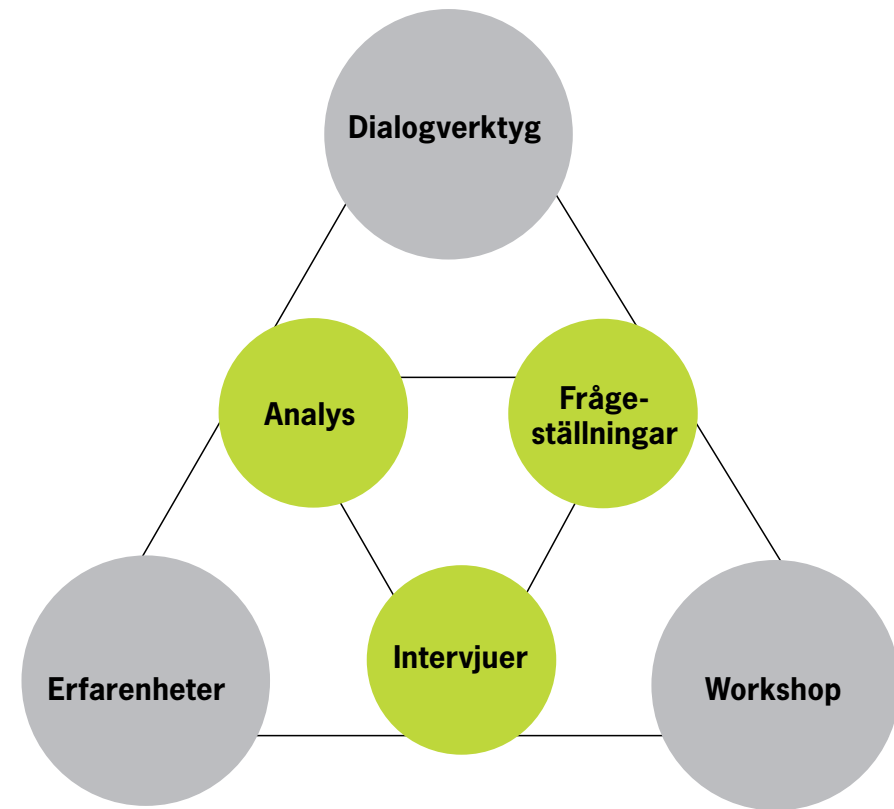
TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Praktik och teori

I vår undersökning av dialogverktyget använder vi oss av två delar, en empirisk och en teoretisk. Dialogverktyget bygger på att man ska ut i verkligheten och koppla sin kunskap till erfarenheter för att nå en djupare förståelse och på detta sätt arbetar vi. Vi prövade dialogverktyget i en workshop för att skaffa oss erfarenheter att koppla teorin till. Då praktik och teori för oss varit sammanlänkade, behandlar examensarbetet inte bara den teoretiska diskussionen utan beskriver och utvärderar även vårt faktiska handlande i arbetsprocessen.

De två delarna är starkt kopplade till varandra. Den praktiska delen består av genomförandet av en workshop, vilket ger oss erfarenhet och därigenom större förståelse för dialogverktyget. Den teoretiska delen bygger på reflektion kring de två frågeställningar som presenterades i examensarbetets andra del i målformuleringen. Med hjälp av intervjumaterial och teorier undersöks dessa frågor. Erfarenheter och analys utgör tillsammans grunden i slutdiskussionen kring vårt dialogverktyg som arbetsredskap.

Examensarbetet kan alltså ses som två parallella processer, vilka är beroende av och inverkar på varandra. Processerna har olika uttryck och redovisas, för läsbarheten, separat för att sedan sammanföras i den gemensamma diskussionen. I kapitel 2 beskrivs och reflekteras över den konkreta processen med dialogverktygets tillämpning i en workshop, medan kapitel 3 behandlar undersökningen av de två frågeställningarna, genom teori och analys av intervjumaterialet. Diagrammet här intill visar de två processerna och hur stegen i vår arbetsprocess hänger samman.

Ur dialogverktyget och tankar kring dess effekter formulerades två frågor. Dialogverktyget applicerades i en workshop vars deltagare intervjuades. Analys och erfarenheter ligger till grund för diskussion kring dialogverktyget som arbetsredskap.

Strategi

För att kunna genomföra en workshop var vi först tvungna att hitta ett sammanhang att applicera den i. Detta tillfälle gavs i samband med landskapsarkitektkontoret Mellanrum AB:s projekt att genomföra en landskapsanalys för gränsområdet mellan Lunds och Staffanstorps kommuner. Genom landskapsanalysen fick vi ett verkligt projekt där workshopen genomfördes som en fristående del, det vill säga, studieområdet och temat kopplades till Mellanrums projekt, men i övrigt byggdes workshopen upp helt vid sidan av konsulternas arbete. Deltagarna i workshopen bjöds in från respektive kommun med en spridning över sektorsindelningar.

Arbetet med att bygga upp workshopen förutsatte noggranna förberedelser. Konstruktionen i sig var viktig, det praktiska upplägget följdes hela tiden av ett reflektions- och erfarenhetsbearbetande. I utformningen av workshopen var mötet med konsulter, tjänstemän, lärare och med dem som brukar landskapet, grundläggande. Genom att ta del av deras erfarenheter fick vi bakgrundsinformation och kunskap att grunda workshopen på. Det moment vi lade mest tid på var besöket i landskapet med promenadens sträckning och den information som deltagarna skulle presenteras för.

Dagen för workshopen ställde oss inför utmaningen att ta rollen som moderatörer, vilket här innefattade ledning, styrning av diskussion, sammanfattning och dokumentation. Det uppföljande arbetet med att sammanföra en dokumentation av workshopens material, hade stor betydelse för vår förståelse av hur viktig personlig närvaro är i landskapet, en erfarenhet som initierade spår till fördjupning kring workshopens effekter. Den reflektion som följde med användningen av dialogverktyget hjälpte oss att precisera våra analysfrågor.

Intervjuer genomfördes med deltagarna dels för att få återkoppling till oss som ledare, dels för att få material till fördjupning av workshopens

effekter. Intervjuerna ägde rum på respektive tjänstemans arbetsplats och behandlade frågor kring hur de hade uppfattat dagen, vad de tyckte var bra och vad som hade kunnat vara bättre samt frågor kring hur det är att mötas i landskapet jämfört med inomhus. Intervjuerna spelades in för att ge oss möjlighet att fokusera på intervjusituationen och för att få ett utförligt material att göra analysen från. Från inspelningarna gjordes en utskrift, det vill säga en överföring från talspråk till skriftspråk. Denna användes för analys och reflektion centrerat kring två underfrågor, vilka berör betydelsen av närvaron i landskapet och dialogen mellan tjänstemän i kommunen.

Grundstenen i dialogverktyget är mötet i det landskap projektet berör. Vi trodde och upplevde att det gemensamma mötet i landskapet ger bättre grund och dialog i ett projekt, eftersom det stärker slutresultatet jämfört med om mötet endast sker inomhus med kart- och bildmaterial som stöd. Den första frågeställningen berör betydelsen av att vara närvarande med kropp och sinne i landskapet:

- Stärks förståelsen av ett landskap genom närvaron på plats, och i så fall hur?

I arbetet mot en hållbar utveckling bör flera synvinklar åberopas samtidigt. Här tror vi att perspektivutbyte och dialog mellan olika kommunsektorer är av stor betydelse. Vi anser att det är först när det finns en förståelse för förekomsten av skilda perspektiv och förutsättningar för en god dialog, som man verkligen kan mötas och samverka. Denna bakgrund till dialogverktyget leder till den andra frågeställningen:

- Vad bidrar dialogverktyget med som underlättar samtalet mellan tjänstemän från olika sektorer?

I intervjumaterialet grupperades likheter och olikheter kring dessa frågor. Analys och tolkning av intervjuerna gav oss möjligheter att reflektera över betydelsen av den personliga närvaron i landskapet och tjänstemännens

dialog. Parallellt med arbetet att tolka utskrifterna läste vi teorier som berörde frågeställningarnas aktuella ämnen, som: utomhuspedagogik, mötesteknik och perspektivutbyte. Teorin användes i ett första steg för att forma en teoretisk grund till våra frågeställningar. Denna används sedan som stöd i vår analys och för att förklara våra tolkningar och resultat. Reflektionen kring de båda frågeställningarna leder till en slutsats. I examensarbetets slutdiskussion förs ett resonemang kring dialogverktyget som arbetsredskap. Här kopplas praktiska erfarenheter från workshopen samman med undersökningens slutsats. Vi granskar här vårt tillvägagångssätt och hur det kan ha präglat resultatet, samt på vilket sätt våra tolkningar har färgats av våra förväntningar.

DEL 2. TILLÄMPNING

I detta kapitel redovisas hur vi använt oss av dialogverktyget i en workshop. En process där vi förberedde, genomförde och dokumenterade arbetet. Erfarenheter redovisas under rubriken tankar.

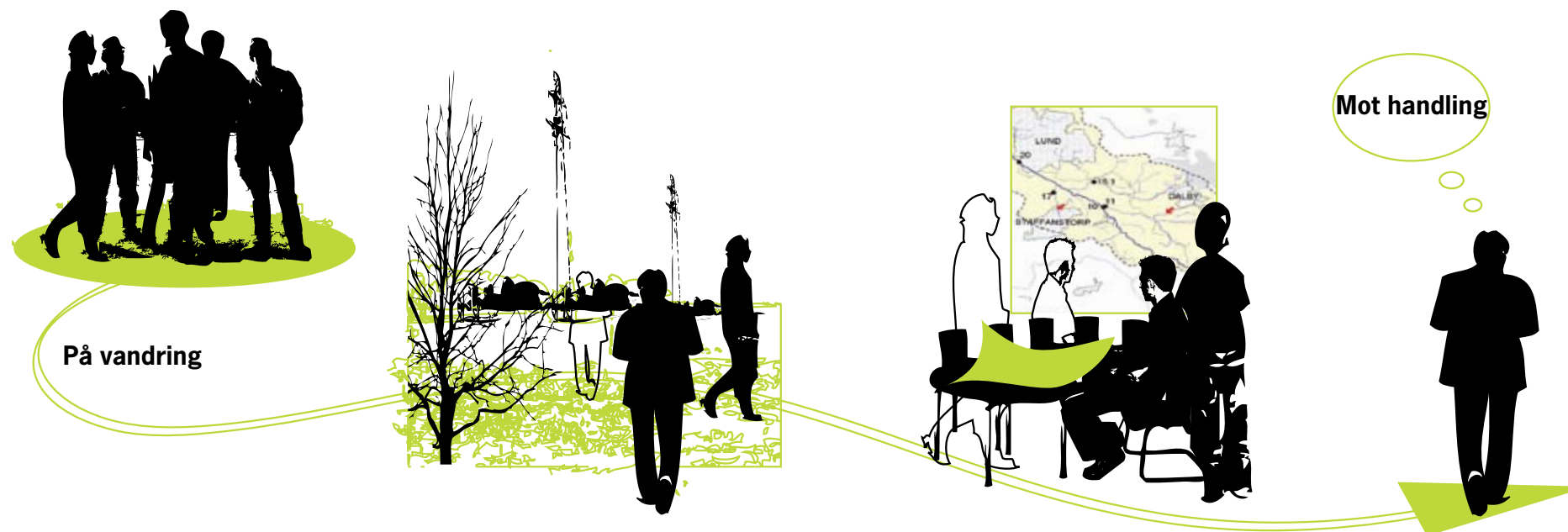
DIALOGVERKTYGET - EN WORKSHOP

Här följer en beskrivning av hur dialogverktyget används i en workshop där utgångspunkten blir det aktuella landskap en planeringsprocess berör. Fokus läggs på de intryck och upplevelser som vistelsen på plats ger. Workshopen består av tre delar, med start i landskapet, därefter bearbetning inomhus och en dokumentation, vilken används i det vidare arbetet.

Mötet inleds med en gemensam promenad i landskapet. Tillsammans lär man känna landskapet och varandra på "neutral mark". Här är sektorsreviren inte lika starka, vilket gör det lättare att vara öppen för andras idéer och synsätt. Deltagarna får gemensamma referenser och en grund för fortsatt dialog.

Efter utomhusvistelsen används en enkel karta, där intrycken från landskapet fästs med lappar, en så kallad intryckskartering. Syftet är att sammanfatta och formulera upplevelserna från promenaden. Övningen låter deltagarna sortera och rumsligt placera sina intryck, på så sätt repeteras promenaden och intrycken återkopplas till landskapet. Utifrån den genomförda karteringen går deltagarna vidare med att bearbeta intrycken tillsammans.

Moderatorn leder workshopen, dokumenterar och sammanställer ett material som sedan ligger till grund för nästa mötes- och arbetsprocess. På så sätt blir dokumentationen en viktig del i dialogverktyget.

WORKSHOPENS SAMMANHANG

I samarbete med Mellanrum AB och deras uppdrag att genomföra en landskapsanalys för gränsområdet mellan Lunds och Staffanstorps kommuner, fick vi möjlighet att pröva dialogverktyget i ett verklighetsbaserat sammanhang. Projektets syfte var att genomföra en landskapsanalys med fokus på gränsområdet, till stöd för översiktsplanarbetet i respektive kommun. Geografiskt omfattade uppdraget två skalnivåer, ett område som studerades översiktligt samt ett fördjupningsområde. Uppdraget inkluderade fyra olika delar: landskapsbilda-, kulturmiljö-, naturmiljö- och sociotopanalys. Det vill säga faktorer som: landskapets fysiska och visuella karaktär, områdets historiska utveckling, nyckelbiotoper och viktiga naturvärden samt intressegrupper och verksamheter (Mellanrum AB, 2007).

Mellanrum strävar efter att dialogen med berörda aktörer i landskapet ska bilda grunden för analysens utformning och genomförande. Detta innebär att dialogen med brukare, politiker och tjänstemän är central för den form deras arbete med landskapet tar (Karin Hammarlund, 2008-04-22). Landskapsanalysens antaganden verifierades i det här projektet genom att genomföra Gåturet med brukare, tjänstemän, konsulter och andra intressenter. Gåturet gav kunskap om hur gränsområdet mellan kommunerna används och upplevs av dem som bor och verkar här. Den information som framkom under Gåturet användes för att verifiera och komplettera expertbedömningen av detta landskaps värden och karaktär (Mellanrum, 2007).

För att öka vår förståelse av det sammanhang i vilket dialogverktyget skulle användas genomförde vi intervjuer och besökte studieområdet tillsammans med konsulterna. Vi läste projektbeskrivningar, från både kommun och konsult, samt var närvarande under det inledande styrgruppsmötet. Genom dessa studier ökade vi vår förståelse för projektets syfte, omfattning och involverade aktörer. Mot denna bakgrund fick vi även stöd för arbetet med att ta fram lämpliga frågeställningar för workshopen och planera dess genomförande.

Tankar

För workshopens genomförande och deltagarantal var det mycket viktigt att vi hade ett verklighetsbaserat sammanhang i landskapsanalysen. En erfarenhet från projekt 4 där vi bjöd in kommunrepresentanter till diskussion kring ett ämne, som visserligen var mycket aktuellt men inte direkt kopplat till ett pågående projekt, vilket gjorde tjänstemännen svårlockade. Mötet får, vilket kan anses självklart, en högre prioritet när det är en del i ett pågående projekt.

De två huvudfrågorna för Mellanrums landskapsanalys var: Vad är det här för ett landskap? och: För vem är detta landskap? Dessa båda frågor kom också att stå i fokus under workshopen.

FÖRBEREDELSE

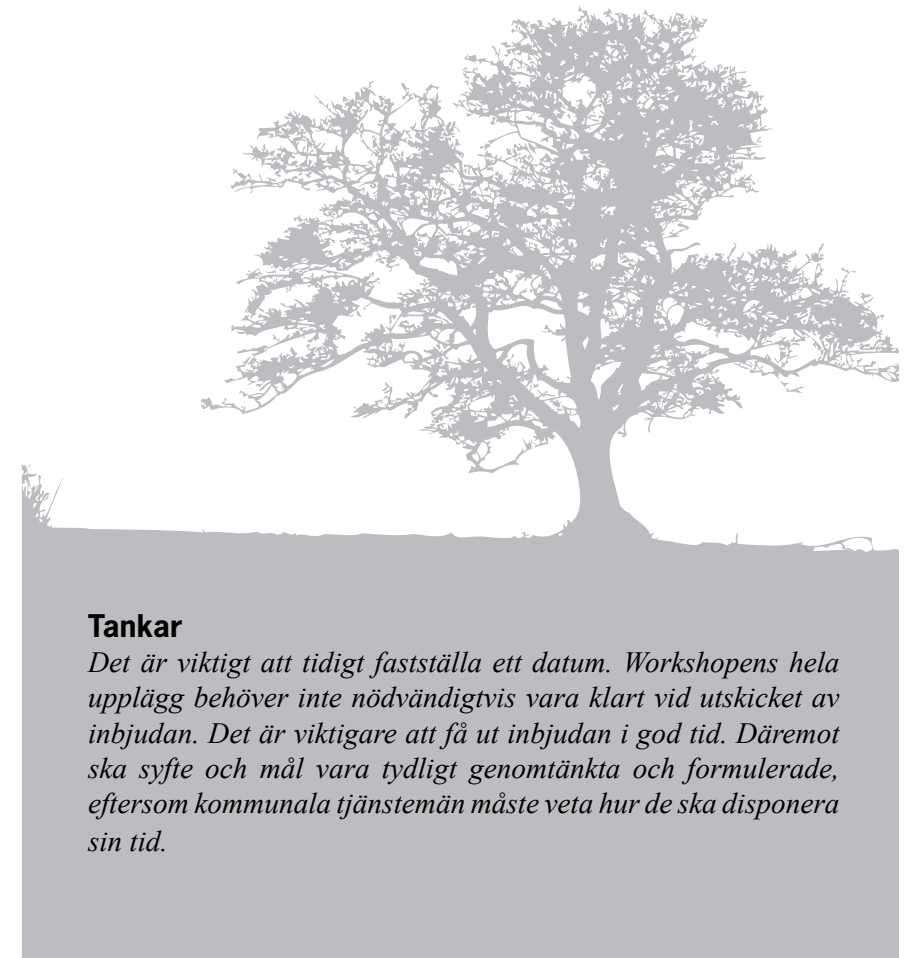
Plats och tid

Under det första styrgruppsmötet, i projektet med landskapsanalysen, hade ett datum för workshopen bestämts. Den skulle äga rum under förmiddagen den 13 maj. I tidigare planering hade vi tänkt att workshopen skulle bli en heldag, tanken var att hela förmiddagen skulle tillbringas ute i landskapet för att under eftermiddagen följa upp arbetet inomhus. Istället fick båda delarna rymmas under en förmiddag, vilket krävde att vi avgränsade och effektiviserade dagen.

Genom den information som samtal med inblandade i landskapsanalysen och besök i studieområdet givit oss bestämde vi att området kring Flackarps by skulle bli platsen för workshopen. Här fann vi ett komplext landskap, vilket innefattade många element och möjliggjorde flera frågeställningar och som var beläget i gränsområdet mellan de båda kommunerna. Det innefattade dessutom Höje å som tidigare varit vårt fokusområde.

Inbjudan

Innan inbjudan skrevs hade vi ett möte med Karin Loodberg på Miljöstrategiska enheten i Lund (2008-04-14). Miljöstrategiska enheten har stor erfarenhet av tvärsektoriellt samarbete inom kommunen och står ofta som arrangör för olika möten. Samtalet handlade i huvudsak om vad som är viktigt att tänka på vid inbjudan, såsom praktiska detaljer, tid och deltagarurval. En betydelsefull aspekt var vikten av ett tydligt formulerat syfte och mål i inbjudan. Viktigt var också workshopens längd, där Karin Loodbergs erfarenhet säger att en halvdag är den tid en tjänsteman kan ta av sin arbetstid.

Tankar

Det är viktigt att tidigt fastställa ett datum. Workshopens hela upplägg behöver inte nödvändigtvis vara klart vid utskicket av inbjudan. Det är viktigare att få ut inbjudan i god tid. Däremot ska syfte och mål vara tydligt genomtänkta och formulerade, eftersom kommunala tjänstemän måste veta hur de ska disponera sin tid.

Vi formulerade en inbjudan med en kort inledande beskrivning av dagens syfte och sammanhang. I inbjudan fanns också ett övergripande schema över innehåll samt praktisk information kring transport, klädsel och anmälan. Inbjudan presenterades och delades ut vid ett styrgruppsmöte mellan kommuner och konsulter. I projekt 4 hade vi varit i kontakt med tjänstemän från olika sektorer i både Staffanstorp och Lund. Dessa bjöd vi nu in tillsammans med de personer vi fått tips om från kommunerna. Inbjudan skedde via e-post både från oss och via representanterna i styrgruppen.

Deltagare

Under projekt 4 var tanken att ordna ett möte mellan både tjänstemän och politiker. I samtal med bland annat Karin Loodberg (2008-04-14) och Sabina Jallow (2008-04-09) diskuterade vi effekten av att blanda dessa grupper i samma möte. Risken finns att de har så olika roller att det genast skulle bli tydliga grupperingar. Att de skulle känna sig låsta tillsammans med politiker var också en anledning till att vi rekommenderades att fokusera på tjänstemännen. Att däremot anordna en liknande workshop där politiker från de olika nämnderna i kommunerna får mötas, är en idé för en annan workshop.

Deltagarna i workshopen var tjänstemän från olika sektorer inom Lunds och Staffanstorps kommuner samt tre konsulter från Mellanrum. Deltagarna valdes ut med intentionen att få en spridning av deltagare från olika sektorer. Totalt tillfrågades 21 personer hos kommunerna ifall de ville delta och av dessa kom 11. Spridningen mellan de olika förvaltningarna blev bra med fyra representanter från planeringskontoren, två från tekniska kontoret, tre från miljösidan och två från kultur/skola. Även mellan kommunerna var det en jämn fördelning med fem respektive sex deltagare. Fördelningen mellan kvinnor (7 st) och män (4 st) skiljde sig mer. Här bör dock kritiken riktas mot oss, då både hälften av de kvinnor och hälften av de män som tillfrågats kom – antalet inbjudningar till respektive kön var snedfördelat. Deltagarlista se Bilaga 1.

Tankar

Det är bra att få kontakt med nyckelpersoner från kommunen som tipsar eller skickar inbjudan vidare, eftersom det inger förtroende för inbjudan och underlättar urvalet av deltagare. Vetskapen om att någon annan på kontoret skall gå gör att man inte känner sig ensam och därigenom mindre osäker.

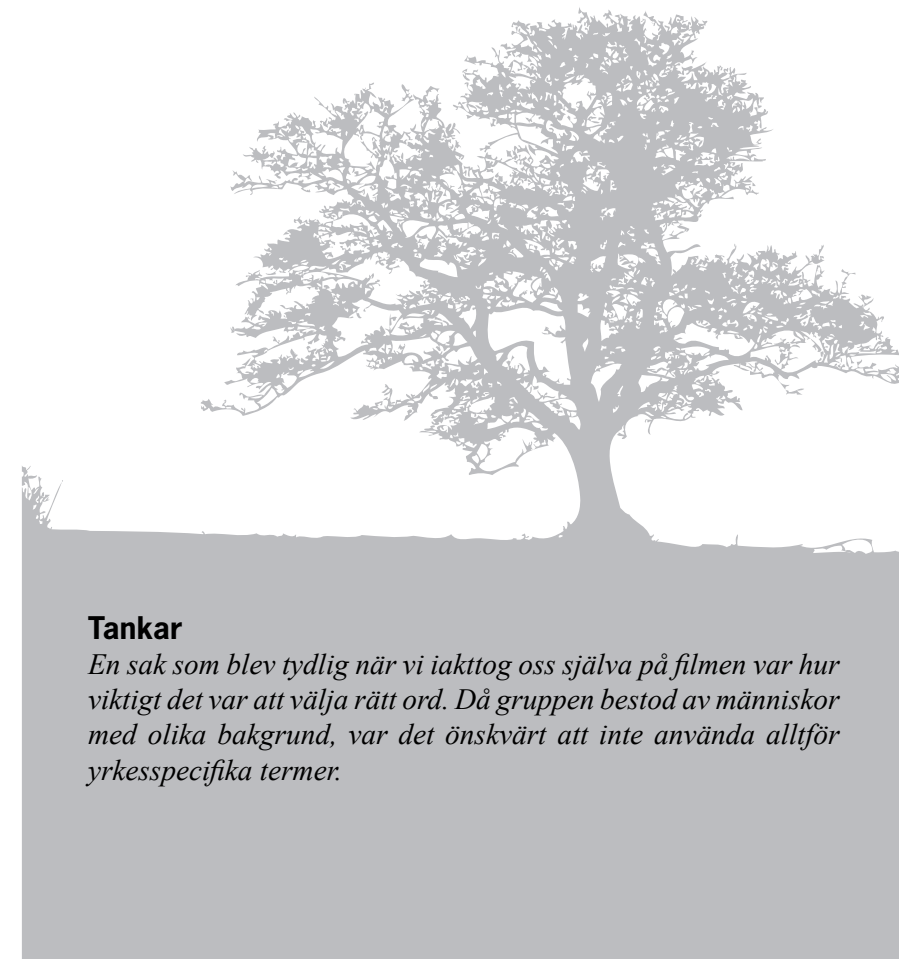
Vår roll

Vår funktion under dagen var inte att delta i workshopen utan att fungera som moderatorer. Moderatörn har till uppgift att organisera arbetet inför workshopen och under dagen hjälpa gruppen att arbeta konstruktivt och att komma framåt i det gemensamma arbetet. Det gäller att vara flexibel och förhålla sig neutral. Moderatörn är där för att underlätta gruppens arbete, sammanföra resultat samt ska ha gruppen och inte sig själv i fokus. Moderatörn antecknar, fördelar ordet, delar in i grupper och ser till att tiden hålls. Dokumentationen av workshopen är också moderatörns uppgift (Morrissey och Olander, 2000, sid. 26).

Vårt arbete låg framförallt före och efter själva workshopen, i form av planering, förberedelser, sammanfattning och dokumentation. Vid upplägg och repetition av promenaden övade vi bland annat genom att vi lät en kollega filma oss. Därigenom kunde vi se oss själva agera med en självdistans som är svår att få i situationen på plats. Filmen gav oss också möjlighet att gemensamt diskutera var vi placerade oss bäst i förhållande till gruppen, hur högt vi behövde prata för att höras, ordval samt kroppsspråk. Till slut skrev vi ett punktmanus, vilket utgjorde ett stöd under dagen. Ledarrollen låg på oss båda, men ansvaret fördelades mellan olika delar i workshopen. Inledningen av workshopen är en utmaning att formulera och presentera, särskilt eftersom gruppen är samlad utomhus och mycket annat tar uppmärksamhet. I inledningen är förklaringen till varför vi valt denna promenad och denna del av landskapet nödvändig information. Hur man avslutar dagen är betydelsefullt, det är viktigt att göra en summering som fungerar kompletterande för att inte stänger dörrar för vidare arbete (Roland Gustavsson, 2008-05-07).

Konstruktion av workshop

Vid upplägget och planeringen av promenaden i Flackarpsområdet gjorde vi totalt fem besök på platsen före själva genomförandet av workshopen. Promenaden och frågeställningarna växte fram efter hand som vi vistades

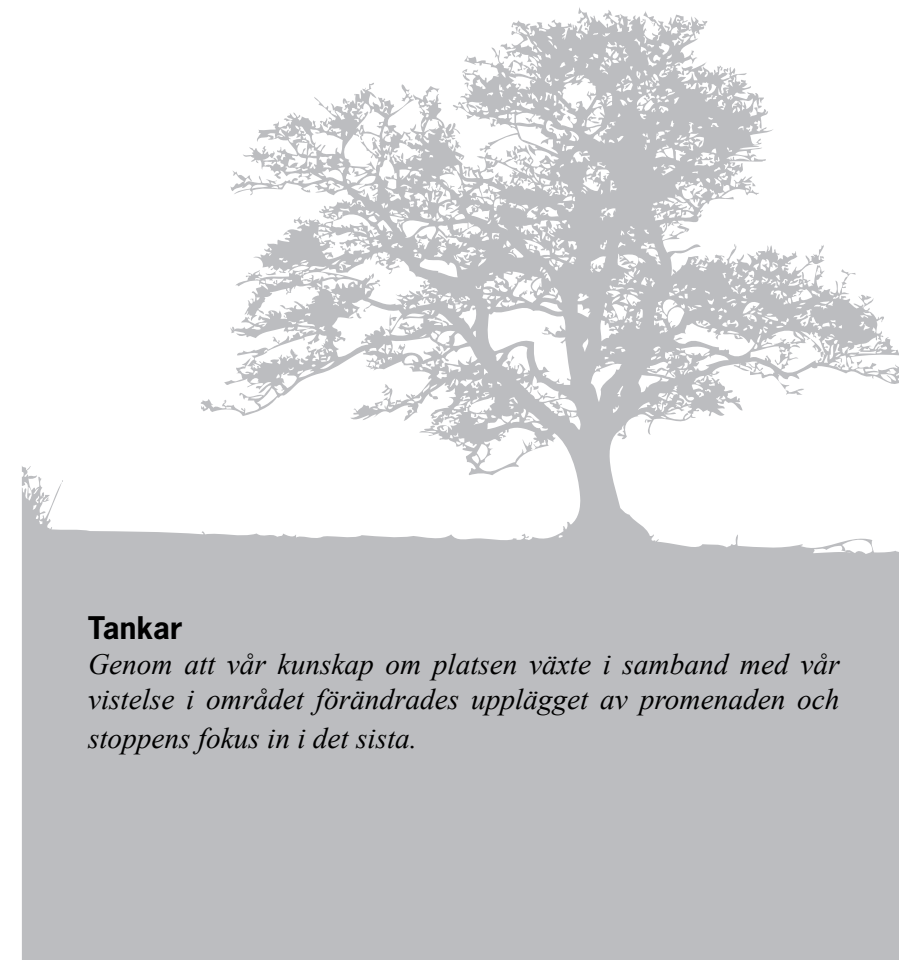

Tankar

En sak som blev tydlig när vi iakttog oss själva på filmen var hur viktigt det var att välja rätt ord. Då gruppen bestod av människor med olika bakgrund, var det önskvärt att inte använda alltför yrkesspecifika termer.

ute i landskapet, dels genom egna intryck och iakttagelser, dels genom samtal med dem vi mötte när vi var ute, både besökare och boende i landskapet. Vi fotograferade och diskuterade lämpliga platser att stanna på och varför just dessa var intressanta och vilka frågor de skulle kunna väcka. Tiden var en viktig faktor. En timme var avsatt för promenaden, inklusive stopp. Vår första sträcka visade sig vara alldeles för lång och fick kortas ner betydligt.

Genom att delta vid ett styrgruppsmöte samt läsa material angående landskapsanalysen fick vi en bakgrund att bygga workshopen kring. Arbetet låg, tillsammans med våra besök i området, till grund för formulering av frågeställningar och teman för promenadens hållpunkter. Samtidigt som vi ville påvisa olika karaktärer i landskapet, var det viktigt att inte ställa ledande frågor utan lämna öppet för deltagarnas intryck och tankar. Till vår hjälp, i upplägget av promenaden, hade vi ett samtal med Roland Gustavsson (2008-05-07), professor på SLU, Alnarp. Vi förde dialog kring temat ”att presentera landskap”. Hur vi kunde hjälpa till att öppna ögonen för sådant som hade betydelse i landskapet, utan att styra informationen för mycket. Att förbereda noggrant genom att prata med dem som brukar landskapet och planera hela turen med stopp och möten är viktigt för en bra dialog. Landskapet är något som de flesta känner till och därför måste vi väcka intresset för nya perspektiv och söka en ”aha-upplevelse” hos deltagarna. Genom att lyfta vissa saker till ytan, betona viktiga element och måla upp historien, kan en ärlig nyfikenhet skapas. Denna nyfikenhet för nya dimensioner och sammanhang är en väsentlig ingrediens för dialogen (Roland Gustavsson, 2008-05-07). Vi förberedde en promenad med totalt sju stopp vilka hade varierande teman. En del stopp presenterades med frågeställningar och andra med berättelser från personer vi talat med. Vissa stopp handlade bara om att stanna upp, uppmana deltagarna att titta och fundera över landskapet.

Tankar

Genom att vår kunskap om platsen växte i samband med vår vistelse i området förändrades upplägget av promenaden och stoppens fokus in i det sista.

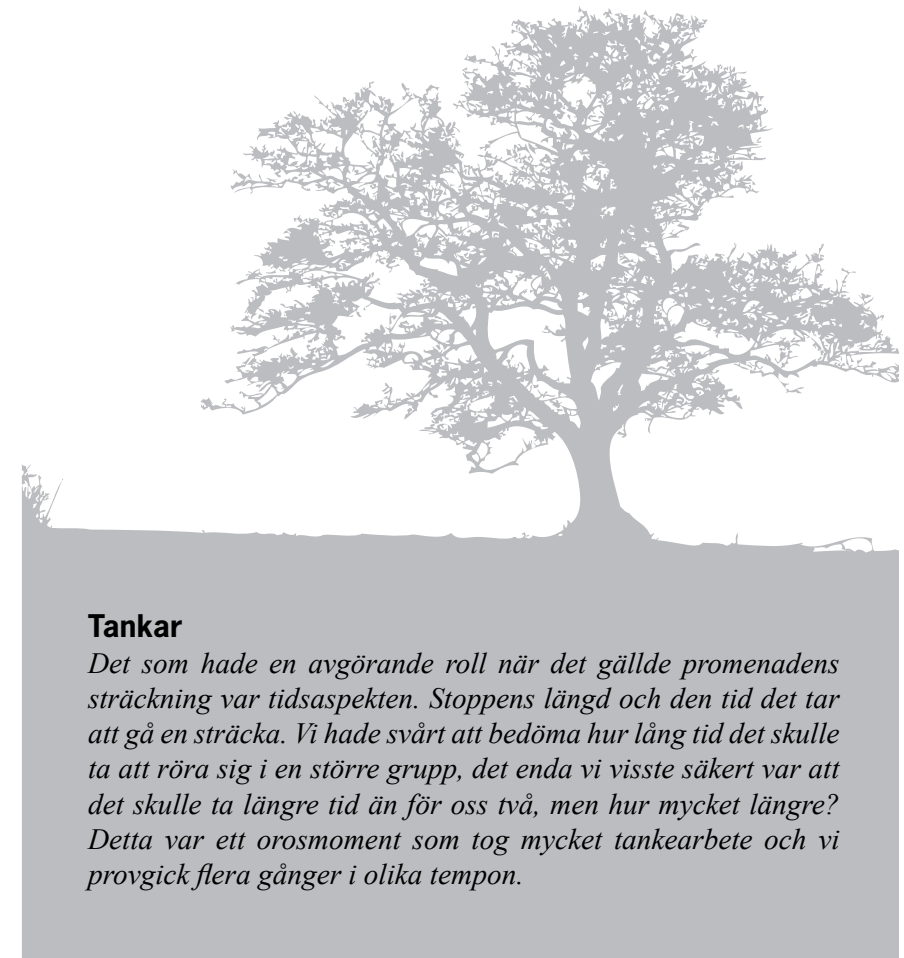
Efter att ha pratat med Karin Loodberg (2008-04-14), som tyckte att en koppling till vår studentvärld var en trevlig del i workshopen, valde vi att förlägga inomhusdelen på Alnarp. Vi ansåg också att det var viktigt att mötas på "neutral" mark, det vill säga inte i någon av de båda kommunernas lokaler. Inomhusdelen bestod av intryckskartering och gruppdiskussioner. Intryckskartan var en mycket förenklad karta med promenaden och stoppen utmärkta. Stoppen illustrerades med fotografier från platsen. I övrigt var den tom för att ge plats för deltagarnas intryck, som skulle föras över på post-it-lappar och fästas på kartan.

Vi förberedde ett bildspel som skulle ta med det besökta landskapet inomhus. Bildspelet följde promenaden och frågor lyftes fram till vissa bilder. Eftersom gruppen tillsammans rörde sig i detta landskap, fick de samma landskapliga referens till bilderna. Det blev ett sätt att minnas de platser man besökt under promenaden. Bildspelet rullade på i bakgrunden under hela inomhusdelen.

Kartor och flygbild sattes upp på väggarna för att användas som stöd vid diskussioner. Två platser för intryckskartering arrangerades med kartor, post-it-lappar och pennor. Gruppindelningarna förbereddes där vi ville ha en blandning mellan olika sektorer och kommuner. Ett material med promenaden och färdiga gruppindelningar placerades på borden. Bord, projektor, intryckskartor och övriga kartor sattes upp dagen innan, så att allt skulle vara färdigt när vi kom tillbaka med deltagarna. Vi hade många tankar kring placeringen av bord och vilka kartor som skulle sättas upp för att ge stöd till dialogen.

Övrig organisation

För att skapa bra förutsättningar för mötet krävdes en hel del praktisk planering i frågor som transport, lokaler, material, mat och andra detaljer.

Tankar

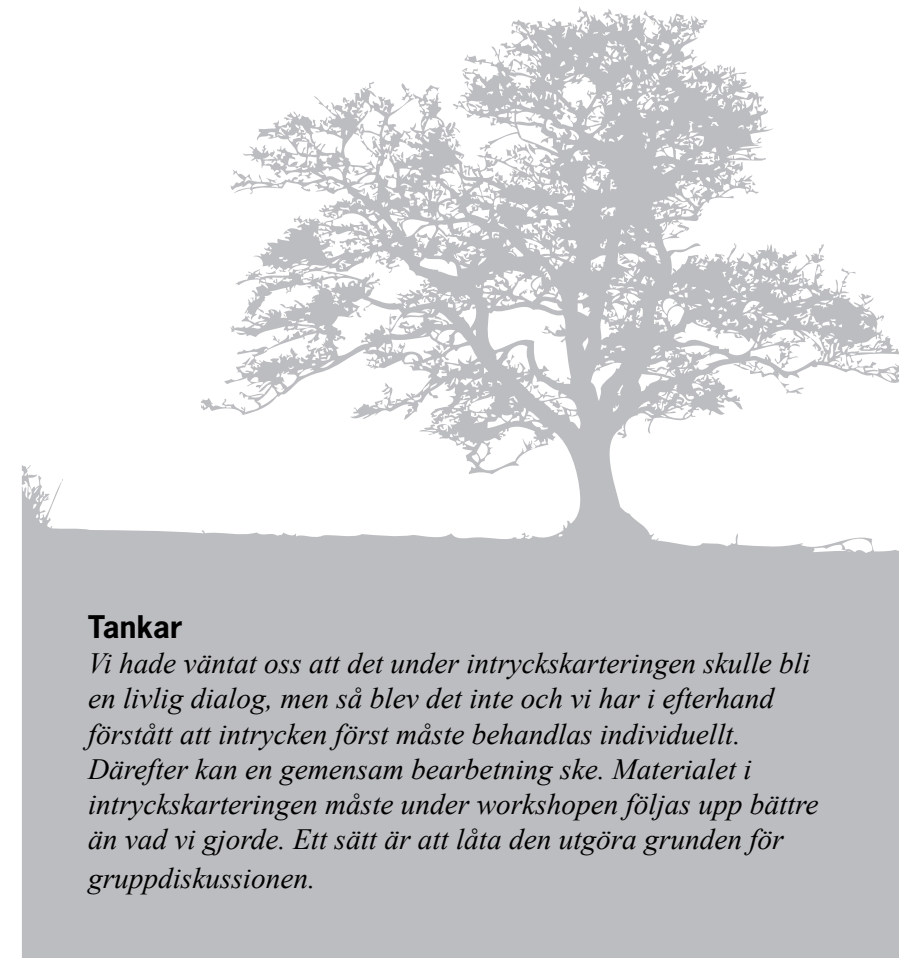
Det som hade en avgörande roll när det gällde promenadens sträckning var tidsaspekten. Stoppens längd och den tid det tar att gå en sträcka. Vi hade svårt att bedöma hur lång tid det skulle ta att röra sig i en större grupp, det enda vi visste säkert var att det skulle ta längre tid än för oss två, men hur mycket längre? Detta var ett orosmoment som tog mycket tankearbete och vi provgick flera gånger i olika tempon.

WORKSHOP I FLACKARP 13 MAJ

Dagen började vid Flackarps Mölla där block och pennor delades ut tillsammans med uppgiften att dokumentera intryck, som känslor, ljud, dofter, synintryck samt utvecklings- och/eller bevarande tankar. Efter promenaden följde intryckskartering och en gemensam diskussion på Alnarp. För vidare detaljer och en spegling av resonemang kring workshopen, se Bilaga 1 och 2.

Promenaden var ett noggrant förberett, nästan regisserat, möte med landskapet, tänkt att visa en omfattande spännvidd av karaktärer och upplevelser, ett spel för att belysa de kontraster och den komplexitet som landskapet innehåller. Platserna växlade mellan öppet/slutet, historia/framtid och stad/land. Förberedelserna av den information deltagarna fick del av under promenaden var väl genomtänkta. Under promenadens stopp pekade vi på olika saker i landskapet eller bad deltagarna känna efter och berättade en anekdot eller en historia om platsen. Det var inte mycket vi betonade på varje plats, utan deltagarna fick själva uppfatta och känna in platsen. Syftet bakom var att framkalla känslor och eftertanke. Upplevelsen av denna del var i det stora hela positiv men många upplevde det också som ovant. Det fria antecknandet, utan mall eller karta att dra streck på, var svårt för en del.

Vid introduktionen av intryckskarteringen blev det en lekfull och lite förväntansfull stämning. Karteringen skedde under tystnad, med eftertanke och noggrannhet. Folk skrev och läste. När de tyckte att de var klara, gick de och satte sig. Kartorna fylldes snabbt med lappar som beskrev olika perspektiv och känslor från landskapet, med en stor variation av intryck och tankar som rörde allt från stora sammanhang till detaljer.

Tankar

Vi hade väntat oss att det under intryckskarteringen skulle bli en livlig dialog, men så blev det inte och vi har i efterhand förstått att intrycken först måste behandlas individuellt. Därefter kan en gemensam bearbetning ske. Materialet i intryckskarteringen måste under workshopen följas upp bättre än vad vi gjorde. Ett sätt är att låta den utgöra grunden för gruppdiskussionen.

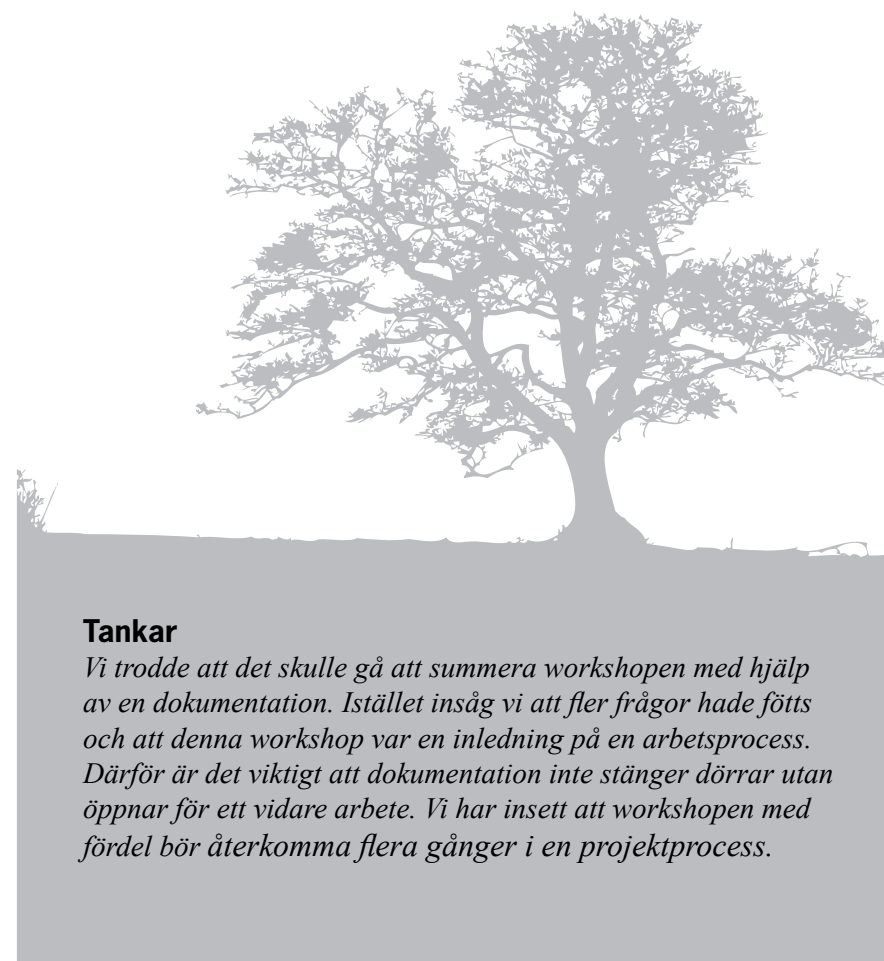
DOKUMENTATION

Rapporten är en del i workshopens metod. Förutom att dokumentationen sammanfattar och följer upp arbetet under dagen är den tänkt att utnyttjas vid ett uppföljande arbete i gränsområdet mellan Staffanstorps och Lunds kommuner. Detta skulle kunna ske vid ytterliggare en workshop där man går in och tittar på kommunernas översiktsplaner och samtalar kring en gemensam utveckling av gränsområdet. För att sammanföra och skapa en helhetsbild av intrycken från karteringen gjorde vi analysbild, där intryck och tankar redovisas under gemensamma huvudord. Vid bearbetningen av materialet var det intressant att jämföra vilken typ av intryck de olika stoppen gav. Vissa platser väcker mer känslor medan andra för tankarna till utveckling. De olika platserna skiljer sig på så sätt att några ger intryck som är tydligt kopplade till en yrkesroll, medan andra mer berör tjänstemännen som människor. Utifrån intryckssammanställningen och summeringen av den avslutande diskussionen sammanförde vi i slutet av dokumentationen tankar kring huvudfrågorna: Vad är det här för landskap? och: För vem är detta landskap? Se hela dokumentationen i Bilaga 1 och en närmare beskrivning av dagens utförande i Bilaga 2.

ERFARENHETER OCH REFLEKTION

Genom att pröva och utvärdera dialogverktyget i ett konkret sammanhang har en mängd erfarenheter och reflektioner alstrats. Här för vi en diskussion kring dessa, det vill säga praktiska erfarenheter kring dialogverktyget, dess upplägg och genomförande.

Efter genomförandet av workshopen har vi förstått att en av de viktigaste förutsättningarna för dialogverktyget är att deltagaren tar in intryck och upplevelser i mötet med landskapet. För att få ut så mycket som möjligt av detta möte krävs planering och ledning. Promenaden och presentationen av landskapets delar hade vi förberett väl och det var också denna del som löpte bäst. Genom att styra vart promenaden leder och var stoppen sker

Tankar

Vi trodde att det skulle gå att summera workshopen med hjälp av en dokumentation. Istället insåg vi att fler frågor hade fötts och att denna workshop var en inledning på en arbetsprocess. Därför är det viktigt att dokumentation inte stänger dörrar utan öppnar för ett vidare arbete. Vi har insett att workshopen med fördel bör återkomma flera gånger i en projektprocess.

kan ett landskapsutsnitts olika karaktärsdrag uppmärksammas på kort tid. Det är viktigt att vara medveten om det aktiva urval man som ledare gör, då promenaden är ett regisserat möte med landskapet. Som ledare är det nödvändigt att vara medveten om denna styrning och att kritiskt granska det egna perspektivet. Detta var något vi gjorde i en ständigt pågående dialog med varandra.

Under promenaden leddes gruppen genom landskapet och gavs på så sätt samma referenser, även om upplevelserna var individuella. Samma plats gav skilda intryck. Intryckskartering och diskussion visade att det fötts en stor mängd känslor och tankar under vistelsen i landskapet. Framförallt var känslö- och sinnesintryck starka i beskrivningarna. Ett av syftena med promenaden var att få upplevelser med alla sinnen, något som deltagarna såg som positivt och annorlunda jämfört med deras vanliga arbetsmetoder. Den faktiska arbetsuppgiften att anteckna intryck och tankar var nödvändig, då den medförde att deltagarna verkligen tvingades stanna och tänka efter. Hade denna uppgift inte delats ut, hade antagligen workshopens slutmaterial blivit något helt annat. Det var också tydligt hur de olika platsernas karaktär påverkade gruppens beteende och samtalsämne. I inledningsskedet var gruppen uppdelad efter kommun- och sektorstillhörighet, men efterhand som promenaden fortlöpte, började deltagarna blanda sig med varandra. Många gånger var det personliga intressen som ledde till att nya kontakter togs. Kommun- och arbetsplatsuppdelningar är starka gränser, vilka tar tid att bryta, men vi såg att mötet i landskapet underlättade gränsöverskridande kontakter mellan deltagarna. De upplösta gränserna förbättrar förutsättningarna för den fortsatta dialogen inomhus.

Vi har förstått att vägen till en dialog kring landskapet genomgår tre bearbetningsfaser. Först mötet i landskapet där de individuella intrycken tas in, därefter formuleras de vid en intryckskartering för att sedan kunna utbytas och analyseras i en diskussion. Vi hade förväntat oss ett livligt samtal i samband med intryckskarteringen, istället skedde den under

koncentrerad tystnad. I efterhand har vi förstått att först måste tid för den egna reflektionen ges. Intryckskarteringen skedde alltså under tystnad på grund av att deltagarna då bearbetade sina egna upplevelser.

Efter genomförandet av workshopen anser vi att intryckskarteringen ska vara det centrala i inomhusdelen, ett genomgående moment som bearbetas i flera steg. Intryckskarteringen är en metod för att konkretisera och utbyta intryck. Den ska vara en länk mellan upplevelsen av landskapet och dialogen mellan tjänstemännen. Uppföljning av intryckskarteringen kan ske via analys och diskussion, en bearbetning som sker i grupper där intrycken ordnas, diskuteras, jämförs etc. Avslutningsvis presenterar grupperna vad de kommit fram till. I vår workshop var det istället vi som sammanställde intryckskarteringen material i den rapport, som skickades till deltagarna i efterhand. Det var alltså vi som moderatörer som gjorde analysen av karteringen. En tanke med rapporten var, i och för sig, att den skulle användas vidare i tjänstemännens arbete med landskapsanalysen, där intryckskarteringen material behandlas vidare. Många deltagare beklagade senare att de inte hade fått arbeta vidare med intrycken. Det fanns ett stort intresse för möjligheten att under workshopen ha kunnat bearbeta lapparna på kartan.

Den del vi upplevde som svagast under dagen var den gruppdiskussion som följde på intryckskarteringen. Här behandlades de två huvudfrågorna: Vad är det för landskap och för vem är landskapet? Diskussionen i de mindre grupperna upplevdes som ett ganska trevande och lösryckt samtal. Kanske berodde detta på att de allmänt ställda frågorna inte direkt framkallar en diskussion. För att få igång en diskussion skulle vi istället ha kunnat använda oss av framtidsscenarier. Med ett scenario att reagera på hade antagligen tjänstemännens yrkesroller framkommit tydligare, då de ska bevaka sina olika intresseområden. En situation lik denna hade dock påmint mer om de diskussioner tjänstemännen är vana att föra med varandra. En anledning till att diskussionen blev trevande kan ha varit det öppna samtalet där ingen är

expert i sakfrågan. Syftet var att skapa förutsättning för dialog och utbyte av perspektiv och inte att försätta deltagarna i konflikt med varandra. Konkreta frågeställningar, som lätt leder till statiska yrkesroller, bör därför användas med medvetenhet i ett möte. Vi tror däremot att scenarierna kan vara till hjälp längre fram i processen då en stabil grund och förståelse för olikheter redan finns.

Diskussionen kring huvudfrågorna hade vi tänkt skulle leda till en sammanfattning och summering av dagen. Under workshopen insåg vi att detta inte riktigt lyckades. Delvis berodde det på vår ovana att summera ett möte kortfattat, men också på att vi egentligen inte deltog i det verkliga projektet, utan workshopen låg som ett sidospår i landskapsanalysens arbete. Vi trodde att diskussionen skulle ha lett till en konklusion, som ett avslut på dagen. Istället insåg vi att fler frågor hade fötts. Sammanfattningen av dagen skulle ha handlat om att initiera nya spår och öppna för ett vidare arbete, det vill säga att summera och avsluta utan att stänga dörrar. Dialogverktyget bör därför användas återkommande under en arbetsprocess.

Vi hade begränsat workshopen till en halvdag, då vi av tjänstemännen fått detta råd. I samtal med deltagarna, efter genomförd workshop, framkom det dock en önskan om att hinna gå djupare i diskussion och material. Hade workshopen sträckt sig över en heldag, så som vi från början tänkt, hade tempot kunnat hållas nere med möjlighet att fördjupa varje moment.

I Gröna Fakta Nr 7/2008 (se Bilaga 2) återfinns en redogörelse av våra erfarenheter från att ha tillämpat dialogverktyget. Här försöker vi inspirera och berättar i detalj om utfallet av workshopen.

DEL 3. UNDERSÖKNING

Utifrån två frågeställningar studerar vi dialogverktygets effekter genom intervjuer med workshopens deltagare, analys och teorifördjupning.

FRÅGESTÄLLNINGAR

Examensarbetets andra del innebär en fördjupning och reflektion kring dialogverktygets effekter. För att begränsa undersökningen sker fördjupningen kring två frågeställningar, vilka berör närvaron i landskapet och tjänstemännens dialog. Vår utgångspunkt när vi formade dialogverktyget var att förståelsen av ett landskap uppnås genom att vara på plats och föra ett samtal. Förenklat kan man säga att dialogverktyget bidrar till två möten: dels människans möte med landskapet och dels mötet mellan människor. De två frågeställningarna behandlar de två skilda möten som vi ser att dialogverktyget bidrar till. Ämnena som frågorna berör är egentligen sammanlänkade och påverkas av varandra men separeras i fördjupningen.

Den första frågeställningen berör effekten av att vara närvarande i landskapet, det vill säga om förståelsen för landskapet stärks och hur det i så fall sker. I det dokumentationsarbete vi genomfört i samband med workshopen hade en första insikt kring denna fråga uppstått. Då vi sammanställde och analyserade materialet ifrån intrycks-karteringen såg vi att känslo- och sinnesintryck, på ett tydligt och kraftfullt sätt, användes i beskrivningar av landskapet. Beskrivningarna av intrycken visar på en kunskap och förståelse för landskapet som inte hade kunnat nå inomhus, genom kart- och bildmaterial. Den personliga närvaron på plats ger en kompletterande tolkning av landskapet präglad av sinnen och känslor.

Den andra frågeställningen fokuserar på dialogen mellan tjänstemännen och hur den underlättas. I samtalet tar de del av varandras kunskap och utbyter perspektiv på landskapet. På så vis skapas förutsättningar för samverkan som på ett effektivare sätt tar tillvara de kunskaper kommunen disponerar. I våra inledande studier av mötesteknik är begreppen dialog och samverkan centrala. I denna fördjupning har vi gått vidare till att resonera kring vilket sätt dialogverktyget som mötesform stärker dialog och samverkan.

För att utvärdera metoden genomfördes uppföljande intervjuer med åtta av elva tjänstemän som deltog under workshopen. Målet var att få

kännedom om hur dialogverktyget uppfattats av deltagarna utifrån de två frågeställningar vi undersöker. Intervjumaterialet har fungerat som en motor som hjälpt oss reflektera över den litteratur vi fördjupat oss i. Teori valdes efter frågeställningarna med vägledning från reflektioner över den praktiska tillämpningen i workshopen. Inledningsvis sökte vi litteratur inom mötesteknik och utomhuspedagogik. I denna litteratur återkommer begreppen förståelse och erfarenhet. Inom utomhuspedagogiken kring de kvaliteter uterummet anses ha för lärandet och i mötestekniken utifrån hur dialog och samverkan kan ses som en lärosituation. Lärandet blev på så vis en gemensam del för båda litteraturspåren. När vi sökte litteratur fann vi dokumentation från forskarseminariet *Plats och Lärande* (Åkerblom, 2004). Här belyses kopplingen mellan plats och lärande utifrån ett brett kunskapsfält. Varje deltagare i seminariet har i dokumentationen skrivit ett avsnitt utifrån sitt pågående arbete och sin syn på temat. På så sätt fick vi en övergripande bild med infallsvinklar från olika perspektiv, bland annat pedagogers, arkitekters och miljöpsykologers. Dessa kortare inlägg var till stor hjälp i vår fortsatta litteratursökning. Förenklat gick vår litteratur vidare i framförallt fyra riktningar.

Den första utgörs av utomhusrummets fördelar som lärmiljö. Nära kopplat till detta finns den andra riktningen, vilken berör kroppen och rörelsens betydelse för förståelsen. Upplevelsen genom hela kroppen kontra kartan, den fysiska planeringens främsta verktyg, utgör den tredje riktningen i teorin. Vårt fjärde spår berör kunskap och perspektiv i planeringsprocessen. Då vår teoretiska fördjupning innefattar fyra riktningar, varav några mer kopplade till varandra än andra, kan ordet fördjupning ifrågasättas. Vi har valt att studera fyra delar istället för att gå djupare i en aspekt. Ett medvetet val som ger en bredare grund för reflektion och tolkning av intervjumaterialet, kopplat till de två möten vi ser att workshopen ger, nämligen mötet mellan människa och landskap samt mötet mellan personer vilka representerar olika perspektiv och kunskaper.

TEORETISK FÖRDJUPNING

Skilda perspektiv

Idag säger vi att vi lever i ett kunskapssamhälle, där allt fler är sysselsatta i arbeten där de producerar information, så kallade ”kunskapsarbetare” (Goleman, 1995). I kunskapsproduktionen är varje enskild arbetare specialiserad inom sitt område och därigenom beroende av att ingå i ett större sammanhang (Goleman, 1995). Denna expertuppdelning kräver att vi arbetar i grupper, där var och en bistår med sin kunskap. För att kunna ta del av andras, för en själv ny, kunskap måste en självreflektion och medvetenhet kring de egna gränserna först skapas (Molander, 1993, sid. 33). Människor betraktar ett objekt eller ett fenomen utifrån sitt eget synsätt. Vårt personliga synsätt i en situation är en spegling av flera faktorer, däribland vårt yrke, grupptillhörighet och tidigare erfarenheter. När olika professioner möts, konfronteras de med olika perspektiv och kunskapsområden.

Hur en person påverkas av en plats skiljer sig från person till person. Inom miljöpsykologin undersöks samspelet mellan individ och miljö, alltså hur människor både påverkar och påverkas av sin miljö. En människas erfarenheter och kunskap samspekar med de villkor och gränser som miljön ger henne och därför får en och samma plats olika effekter på olika människor (Björklid, 2004, sid. 29). Då det fysiska landskapet är den gemensamma utgångspunkten, är det i ett planeringsprojekt viktigt att klargöra att olika människor har olika relation till en och samma plats. För att kunna uppnå en förståelse för andra människors relation till en plats är det viktigt att först medvetandegöra den egna bilden av platsen (Paget, 2004, sid. 47-49). Asplund och Skantze (2005), redaktörer för antologin *Hållbar utveckling i praktiken*; som belyser problematiken kring hur skilda perspektiv kan utgöra ett hinder i det gemensamma arbetet under en planeringsprocess. Syftet med antologin är att bidra till en ökad förståelse av miljöfrågors integrering i praktisk planeringsverksamhet. I antologin ges exempel på hur man med olika perspektiv kan belysa ett planeringsobjekt. Bland annat ges exempel på hur perspektiven mellan miljö- och planeringssektorn skiljer sig samt hur tjänstemännen ser på sin yrkesroll. Planeringsprocessen beskrivs i termer

av kamp och strid, där starka intressen arbetar mot varandra. Relationen mellan olika perspektiv bildar ofta en form av tävling, där rollfördelningar gör att vissa intressen prioriteras framför andra. I antologin beskrivs vikten av att synliggöra de olika synsätten, för när de är osynliga som perspektiv, är en diskussion på lika villkor omöjlig (Asplund & Skantze, 2005).

Distans genom planritningen

Maria Kylin (2004) jämför i sin text *Runda bollar i fyrkantiga hål* hur perspektivet hos barn och fysiska planerare skiljer sig åt. En av de tydligaste skillnaderna är att barnen utgår ifrån hela kroppen medan planerarna är starkt visuellt styrda. Inom fysisk planering är utgångspunkten ofta en karta eller en planritning, visuell information som används för att uppfatta och analysera den fysiska miljön (Ibid.). Denis Cosgrove (1985) beskriver i sin text *Prospect, perspective and the evolution of the landscape idea* hur perspektivkonstens teknik, nära kopplad till geometrin, förväntas ge en vetenskapligt objektiv bild av rummet. Han beskriver hur de realistiska representationer av vår tredimensionella verklighet som perspektivet ger, sätter ögat i fokus. Jämförs dessa bilder med dem som gjordes före perspektivkonsten visar de äldre snarare hur det kändes att vara och röra sig i miljön än hur det ser ut (Ibid.). Cosgrove beskriver hur vi som betraktare genom att ögat satts i centrum, lyfts ovanför bilden som överblickare av landskapet.

I examensarbetet har vi inte fördjupat oss i teori kring begreppen *space* och *place*. Vi gör dock skillnad mellan planritningens abstrakta representation av landskapet och den konkreta bild som är formad genom upplevelsen av den fysiska miljön.

Utomhuspedagogiken

Den grundläggande tanken inom utomhuspedagogiken är att det verkliga sammanhanget skall ge möjlighet till upplevelse och reflektion att samspela, ett växelspel mellan sinnlig erfarenhet och boklig bildning (Åkerblom, 2004, sid.12).

Szczepanski beskriver de kvalitéer utemiljön ger för förståelsen:

I undervisningen utomhus formuleras inte bara sådant som kan skrivas i en text eller formel utan även den tysta – ännu icke formulerade – kunskap, som sitter i muskelns spänning, i äpplets doft, i kroppens rytm, i stimuleringen av sinnet för proportioner och i användandet av språkets rikedom bortom grammatikens och ordlistans korrekthet. (Szczepanski, 2007, sid. 13)

En viktig faktor är att i utomhusmiljön stimuleras alla sinnen, vilket engagerar hela kroppen i ett komplext lärande (Åkerblom, 2004, sid.12). I mötet med landskapet blir processer och delar synliga i sitt sammanhang, landskapet är inte uppdelat i ämnesområden utan upplevs som en sammankopplad helhet. Detta är ett av de återkommande argumenten till varför landskapet är en värdefull plats för lärande (Dahlgren & Szczepanski 2004, Ericsson 2004, m.fl.). Utomhusmiljön påverkar också de sociala strukturer som styr en grupp. Roller och relationer suddas ut, då miljön inte är förutbestämd på samma sätt som inomhus (Ericsson, 2004, sid.148). Ericsson beskriver vidare hur den gemensamma upplevelsen stärker gruppsammansättningen och hjälper till att lösa konflikter.

Kroppslig uppfattningsförmåga

Maurice Merleau-Ponty, filosof inom fenomenologin, beskrev 1945 ett nytt sätt att se på kroppen och dess koppling till kunskap. Han beskriver att vi är våra kroppar, till skillnad från den traditionella uppfattningen att vi har våra kroppar och att människan är en enhet uppbyggd av psykiskt och

fysiskt (Wolmesjö, 2006). Strotz & Svenning (2004, sid. 25-45) beskriver betydelsen av praktisk kunskap och att man måste ”gripa för att begripa”. De framhäver att kropp och medvetande inte är uppdelade. När dessa ses som ett, blir själva görandet och reflektionen nära sammankopplade, det vill säga förståelsen uppstår i aktiviteten (Ibid.). I mötet med den fysiska miljön ger kroppen oss möjlighet till orientering, en måttstock för avstånd och skala, möjlighet att röra oss samt arbetar i ett sammanhängande system för att skapa en känsla av helheten (Macpherson, 2006). Vår kropp har således stor betydelse för förståelsen av en miljö. En persons upplevelse av en fysisk miljö formas både av yttre information, via till exempel hörsel eller syn samt av den inre kroppsuppfattningen, som den av känslan vid en muskelrörelse (Macpherson, 2006). Macpherson sammanfattar med att framhäva synen på landskapet, inte som en objektiv faktor, utan som något som tar form genom interaktion med den fysiska miljön.

METOD OCH ANALYS

Intervjuer

En intervju är ett samtal med struktur och syfte och kan variera mellan ett öppet samtal och ett stängt frågeformulär (Kvale, 1997). Vi genomförde halvstrukturerade intervjuer, vilket är ett mellanting av de båda nämnda ytterligheterna. Som grund intervjun använde vi oss av en intervjuguide där teman och förslag till frågor fanns med. Frågorna var inte helt låsta utan ordning och formuleringar anpassades till den specifika intervjun. Genom att inte ha ett stängt frågeformulär gavs under samtalet även möjlighet att innefatta andra delar, vilka vi på förhand inte hade sett som viktiga. När vi författade intervjuguiden förde vi en diskussion kring frågornas formulering. Vi ville inte ställa direkta frågor om närvarons betydelse i landskapet och om perspektivutbyte utan hade en tro på att dessa teman ändå skulle behandlas, vilket också visade sig vara fallet. Intervjuguiden innehöll följande direkta frågor, med viss variation för varje specifik intervju:

- Vilket är ditt allmänna intryck av workshopen?
- Vad var bra och vad kunde förbättras?
- Vad tror du om den här mötesmetoden?
- Vad upplever du att workshopen gav dig?
- Kommer den på något sätt att påverka ditt framtida arbete?

Föregående frågor ställdes också för att vi ville utvärdera själva workshopen och få respons från deltagarna på vad vi som arrangörer och moderatorer kan förbättra till en annan gång. Dock hade vi den underliggande avsikten att vi förutom svaren på de direkta frågorna även skulle få svar på våra indirekta frågor, vilka följer nedan:

- Hur skiljer sig perspektiven mellan tjänstemännen?
- Hur ser de på sin yrkesroll?
- Hur uppfattade du dig själv i förhållande till gruppen?
- Tror du att man får ett annat resultat när man är utomhus på plats än när man bara arbetar inomhus?

Vid de tillfällen då vi kände oss osäkra på vad informanterna menade, använde vi konkreta frågor för att pröva våra tolkningar. Steinar Kvale (1997, sid.146)

skriver i boken *Den kvalitativa forskningsintervjun* att ledande frågor, tvärtemot vad många tror, inte behöver minska intervjuarens tillförlitlighet utan kan förstärka den. Han menar att en ledande fråga kan användas för att verifiera sina egna tolkningar och för att testa noggrannheten i den intervjuades svar. Eftersom vi genomförde så pass många intervjuer, satte vi en tidsgräns på ca 20 minuter per intervju. Två av intervjuerna genomfördes i par och tog då ungefär dubbelt så lång tid. Intervjuerna spelades in för att ge oss möjlighet att fokusera på intervjusituationen och för att få ett korrekt material att göra analysen ifrån.

Bearbetning av material

Från det inspelade intervjumaterialet gjordes en utskrift, det vill säga att det överfördes från talspråk till skriftspråk. Utskriften är ett avkontextualiserat samtal, en tolkning där syftet avgör hur utskrift och urval genomförs (Kvale, 1997). Vår utskrift fokuserar på de delar där våra frågeställningar berörs och samtalet återges förhållandevis ordagrant, medan de delar som berör det praktiska genomförandet har förenklats genom att till exempel utesluta upprepningar. När samtalet rör sig utåt och berör sidoämnen, sammanfattas innehållet till en kortfattad beskrivning.

Vår kultur, det vi upplever, ser, hör och tänker, ger oss en förförståelse för ett fenomen. Det betyder att vi inte enbart uppfattar verkligheten genom våra sinnen (Alvesson & Sköldberg, 1994). Våra sinnesintryck innehåller tolkningar som grundar sig på olika villkor, som tidigare värderingar och fördomar. Denna förförståelse blir bakgrunden till våra tolkningar av ett fenomen. Förförståelse och tolkning är centrala begrepp i *hermeneutiken*, en humanistisk vetenskapsteori (Ibid.). Genom hermeneutiken har vi förstått att vår förförståelse för frågeställningarna har påverkat det perspektiv från vilket vi tolkat intervjumaterialet. Förförståelsen revideras med hjälp av nya erfarenheter och kunskaper, vilket leder till en ny förförståelse inför nästa tolkning. Detta är ett ständigt pågående växelspel som brukar kallas för ”hermeneutisk cirkel” eller ”hermeneutisk spiral” (Alvesson & Sköldberg, 1994).

Vi läste utskrifterna gång på gång. Först strök vi under allt som vi ansåg berörde frågeställningarna. När vi sammanställde materialet lade vi vikt vid hur deltagarna hade uppfattat workshopen utifrån temat: närvaron i landskapet och utbytet mellan tjänstemännen. Spåren sammanfattades med ord eller meningar. Likheter och olikheter, kring hur deltagarna uppfattat workshopen utifrån närvaron i landskapet och utbyte mellan tjänstemännen, grupperades i materialet. Vi sammanfattade de olika spåren med ord eller meningar. Ord strukturerades sedan under huvudämnen och underkategorier till de båda frågeställningarna. Vi diskuterade de olika ämnesgrupperna, vad informanterna sa och hur vi tolkade detta från vår erfarenhet och den teori vi läst. Utifrån dessa reflektioner gjordes ytterligare specificeringar av ämnesområden. Här krävdes en begränsning genom att fokusera på de områden vi ansåg viktigast. Utskrifterna lästes återigen, denna gång strök vi under och grupperade citaten under de huvudämnen vi centrerat analysen kring. I ett sista skede skrev vi en redovisning av analysens resultat. I redovisningen förs ett resonemang kring frågeställningarna med hjälp av citat, teorier och våra tolkningar. Här betonas också om det bara är en av deltagarna som tycker något eller om det är en allmän uppfattning.

RESULTAT, REFLEKTION OCH SLUTSATS

Fråga 1: Stärks förståelsen av ett landskap genom närvaron på plats, och i så fall hur?

När vi formulerade frågeställningen gjorde vi det utifrån förförståelsen att närvaron ute på plats skulle ge en stärkt insikt om det aktuella landskapet. I intervjumaterialet har vi hittat reflektioner som på olika sätt berör hur besöket på plats påverkat förståelsen och känslan för landskapet. I bearbetningen av materialet har vi hittat tre återkommande teman:

- *en känsla av landskapet* – Platsförankring
- *intryck från alla sinnen* – Hela kroppen
- *upplevelsen av det hela* – Rörelsen

Platsförankring

En uppfattning som återkommer i alla intervjuer är betydelsen av att vara ute i landskapet. Vid flera tillfällen belystes det faktum att tjänstemännen inte alltid tar sig tid att åka ut på plats för att forma sig en egen bild. Arbetssättet beskrivs som det ideala, men att tidsbrist begränsar möjligheterna. En tjänsteman från Lund berättar om hur ett besök i landskapet stärker arbetet genom ökad förståelse:

De flesta tjänstemän kanske inte har tid för att ge sig ut och titta på en plats för att skapa sig ett omdöme, utan sitter på ett kontor och diskuterar över en plan. Där blir allting väldigt tvådimensionellt och man känner liksom inte in landskapet.

Tjänstemannen beskriver hur han i besöket på plats känner in landskapet, en känsla som han sedan använder för att göra omdömet. Han jämför med arbete utifrån en planritning och beskriver den förståelse ritningen ger som en fattigare förståelse. En planritning är just en tvådimensionell representation av den fysiska miljön. Planen ger möjlighet att fokusera på en konstruerad helhetsbild av landskapet, en visuell överblick som distanserar betraktaren från verkligheten (Kylín, 2004). Vi tolkar citatet ovan som att tjänstemannen upplever just en distans till landskapet vid

arbete utifrån plandokument. I besöket på plats, däremot, säger han sig ”känna in” landskapet. Detta tror vi beror på att planritningens yta under vistelsen i landskapet tar form som en plats i medvetandet. I det fortsatta arbetet kommer planen att förknippas med denna inre bild av platsen.

En annan intressant företeelse berördes under en av dubbelintervjuerna. En av tjänstemännen beskriver hur mycket lättare det är att låta bli att hantera ett problem, när det behandlas på ett papper:

Det blir mer påtagligt när man ser det. Det är mycket lättare att vara besvärlig när man inte ser det så här, - Ja men det klarar väl ni! Lite grann så är det när det står på ett papper. Man måste ju naturligtvis ta ställning, men det blir inte lika påtagligt som när man står mitt i det.

Här beskrivs hur en problemställning blir mer påtaglig när betraktaren står mitt i landskapet. På plats går det inte att ignorera problemet, utan man måste ta ställning. Uttalandet betonar ytterligare att arbetet utifrån plandokument bidrar till distansering från landskapet. Vi tolkar hennes ord som att tjänstemännens dialog via skrivna dokument och kartor till viss del möjliggör negligering av problem, något som i sin tur försvårar samarbetet mellan olika discipliner. När förståelsen för en problemställning nonchaleras, är vägen till en lösning lång. När man står tillsammans på plats kan man konkret peka på och prata kring ett problem, något som både underlättar dialogen och gör att det inte går att blunda för problemet (Kaplan & Kaplan, 1998). Möjligheten att peka på och i full skala uppleva ett område underlättar alltså förståelse och dialog genom att landskapet tydliggörs som en helhet och fysisk miljö.

Hela kroppen

En stor del av deltagarna tog under intervjuerna upp upplevelsen av att ”lyssna” med hela kroppen. Många poängterade att det var viktigt och, som vi tolkar det, tankeväckande för dem att vi under promenaden lyfte fram att de skulle använda alla sinnen. Under en av intervjuerna beskrev

en tjänsteman, sysselsatt inom kultursektorn, vikten av att nyttja hela kroppen:

Jag tyckte det var väldigt bra det ni gjorde i själva presentationen att ni tog fram även andra känslor, både det man hörde, såg och kände.

Senare betonade han:

Det är bra att man lär sig att tänka med alla sinnen för väldigt ofta sitter man med vilka paragrafer och det här i huvudet och då missar man det som är själva meningen.

Han beskriver att det är viktigt att använda sig av alla sinnen för att forma en grund inför ett beslut. Utgår arbetet bara ifrån skrivet material, förloras en viktig del i beslutsunderlaget, med tjänstemannens egna ord förloras ”själva meningen”. Vi tolkar det som att när ett område upplevs i verkligheten, föds ett annat tankesätt. Sinnena hjälper till att skapa en känsla av och förståelse för landskapet. Omkring 85 procent av vår kunskap intas via lukt, smak och känsel (Szczepanski, 2007, sid.11). Utomhus stimuleras alla sinnen, vilket gör att hela kroppen är delaktig i tolkningen. I situationen där vi sitter inne och kommunicerar muntligt eller skriftligt till visuella avbilder, går således mycket information förlorad. En deltagare ifrån Tekniska avdelningen berättar om upplevelsen av att tolka ett landskap utifrån enbart en karta:

Att sitta och titta på en A4, det ger inget synintryck överhuvudtaget. Man får inte dimensionen av det, utan man ser bara den här lilla ytan, som man tar in.

Hon beskriver hur svårt det är att bilda sig en känsla för den fysiska miljön genom att studera en liten yta på ett papper. Detta visar problematiken i att verkligen förstå omfattningen och innebörden av vad en planritning representerar. Traditionellt utgår samhällsplaneringen från visuell information, med planritningen som främsta verktyg (Kylin, 2004). Trots denna tradition uttryckte informanterna, vid åtminstone hälften av intervjuerna, svårigheter att nå förståelse för landskapet genom kartor och text. Orsaker som nämns är bland annat att informationen blir platt och

att kartan inte ger förståelse eller känsla för verkligheten. Användandet av geometriska avbildningar påverkar vår uppfattning av landskapet på två sätt: dels genom att lyfta oss ovanför landskapet som överblickare av helheten, dels genom att ta ifrån oss kroppens intryck av den fysiska miljön. Att vara ute på plats kan alltså ge en djupare förståelse i det vidare arbetet inomhus. En deltagare, från Tekniska avdelningen i Staffanstorps nämner ytterligare en viktig aspekt nämligen att informationen bevaras i minnet.

Kommer man ut är man ju egentligen effektivare än om man ska läsa en bibba, för intrycken sitter ju där.

Detta citat visar att någonting händer med förståelsen när man är ute i landskapet. Den bild som konstrueras stärks av intryck från hela kroppen och denna förstärkta bild gör det fortsatta arbetet effektivare, då den är djupare förankrad i minnet. När informanten säger att ”man är effektivare ute än om man läser en bibba”, tror vi inte bara det beror på att minnet av platsen är starkare. Vi tror också att det är ett uttryck för upplevelsen av att förståelse underlättas i en situation där intellektuell reflektion samspekar med sinnliga upplevelser (Åkerblom, 2004). Inom utomhuspedagogiken diskuteras just platsens betydelse för lärande och förståelse. Dahlgren och Szczepanski beskriver det såhär:

Utemiljön är inte bara ett rum för lärande, utan tillhandahåller också lärandets innehållsliga strukturer i form av natur- och kulturspår, former, färger, dofter, smaker och sinnliga erfarenheter. Dessa kan inte den indirekta, förmedlade kunskapen i bokliga och bildliga klassrumskontexter förmedla. (Dahlgren & Szczepanski, 2004, sid.10)

Ett tydligt exempel på hur närvaro med sinnen kan ge en annan förståelse för logisk kunskap, är den skillnad vegetation gör för bullernivån på en plats. Upplevelsen av hur mycket tystare det verkligen är inne i en trädunge jämfört med att vara utanför blev, en stark insikt under workshopens promenad. Att vegetation dämpar motorbuller är inte en logiskt märkvärdig kunskap, men

ljudkontrasten mellan att befinna sig inne i och utanför grönskan är tydlig. Denna upplevelse, där logik och sinnen sätts samman, ger en förståelse som sitter kvar i hela kroppen.

Att vi idag är otränade i att använda hela kroppen för att känna och förstå sammanhang märktes i deltagarnas kommentarer kring mötet i landskapet. Promenadens uppgift att registrera med alla sinnen uppfattades som positiv. Däremot fanns det en osäkerhet hos tjänstemännen kring detta ”nya” sätt att studera landskapet, de kände tvekan inför om de tog in landskapet på ”rätt sätt”. Detta speglar en brist på vana att öppet inventera och dokumentera ute i den fysiska miljön. Någon efterlyste en karta för att lättare kunna dokumentera och föra ner sina intryck, en önskan som ytterligare förtydligar vanan och tryggheten i att bedöma och värdera ett landskap utifrån en karta. När vi formade dialogverktyget var en av grundtankarna att det första momentet skulle utgå från landskapet och ske utan kartmaterial. Tanken är att upplevelsen av att vara i och känna landskapet ska utgöra grunden. Under intervjuerna förstod vi att ovanan till viss del utgör ett mentalt hinder i mötet med landskapet. Flera betonade att dialogverktygets nästan programmerade sätt att inventera därför är bra. Den gemensamma promenaden, med en tydlig uppgift att dokumentera upplevelser och tankar, gör att man tvingas utmana sina sinnen. En deltagare ifrån Stadsbyggnadskontoret säger:

Det intressanta var ju inte vad jag skrev utan att jag tvingades stanna och tänka efter, titta efter och känna efter.

Han reflekterar över uppgiften att anteckna och hur det fick honom att memorera det han såg och upplevde. En bearbetning som ger honom en egen bild av landskapet, uppbyggd av information från hela kroppen.

Rörelse

I föregående stycke studerades betydelsen av att hela kroppen med alla dess sinnen är närvarande i tolkningen av ett landskap. En annan del som vi antog har betydelse för förståelsen, är rörelsen på plats. Att vi genom vår förflyttning får en känsla för avstånd och upplever sammanhang. Macpherson

(2006) beskriver hur både vår yttre och inre kroppsliga uppfattningsförmåga är central för förståelsen av en miljö. Genom att interagera med och röra sig i den fysiska miljön bildar deltagarna en känsla och förståelse för platsen. En tjänsteman på Miljöstrategiska enheten i Lund beskrev under intervjun att promenaden på plats hjälper till att förstå hur saker ligger i förhållande till varandra:

Man kan titta på Lunds karta hur mycket som helst, Flackarp ligger där (pekar på en karta). Jag får ju ingen uppfattning i alla fall för hur det ligger, med höjdskillnader och närheten.

Detta uttalande tolkar vi som att kroppens inre uppfattningsförmåga hjälper till att förstå Flackarps läge. Genom att röra sig i den fysiska miljön registrerar kroppen nivåskillnader och avstånd, kunskap som klarlägger kartans information. Informanterna beskrev hur promenaden i landskapet hade gett dem intryck och ökad kunskap genom att de fått en känsla för helhet och sammanhang. Denna känsla av förståelse för landskapet som en helhet tror vi är förknippad med rörelsen på plats:

När vi gick promenaden tyckte jag att man fick veta mycket mer. Jag trodde att jag visste hur det såg ut men det visade det sig att det visste jag inte. Alltså man upplevde det hela.

Tjänstemannen upptäckte att promenaden ute i området gav honom en tydligare helhetsbild. Denna känsla kan ses som ett uttryck för vad just rörelsen ute i landskapet ger. Att förflytta sig ute på plats ger en förståelse för landskapets sammanhang, en insikt i hur intressen är sammankopplade i en helhet. När man rör sig i landskapet, finns inte kartans gränser och linjer närvarande. Dahlgren & Szczepanski (2004, sid. 9-10) beskriver detta ur utomhuspedagogikens perspektiv: ”Mötet med landskapet är också ett möte med helheter. Upplevelser av vår omgivning sönderfaller inte i ämnen eller discipliner som fysik, historia, geografi eller biologi”. Rörelsen i landskapet ger alltså en inre kroppslig förståelse av att uppleva det hela, det vill säga en förståelse för att landskapet inte är uppdelat i ämnesområden utan sammankopplat till en helhet.

Slutsats

Vi ställde oss frågan om närvaron ute på plats stärker förståelsen för landskapet, och i så fall hur? När vi formulerade frågeställningen, gjorde vi det utifrån förförståelsen att närvaron ute på plats skulle ge en stärkt förståelse för det aktuella landskapet. I bearbetningen av materialet fann vi tre faktorer som bidrar till att förståelsen för landskapet stärks: en känsla för platsen, hela kroppens upplevelse och den fysiska rörelsen. I analysen har vi undersökt hur dessa tre delar bidrar till en stärkt förståelse för landskapet.

Närvaron i det aktuella området ger en djupare förståelse för landskapet genom att förankra det som en plats. Detta sker genom kroppens uppfattningsförmåga, minnet och känslan för landskapets sammanhang. Deltagarna uttrycker det som att de får en upplevelse av helheten och en möjlighet att känna in landskapet. Mötet med den fysiska miljön gör att tjänstemännen i det fortsatta arbetet kommer förknippa planens representation med den inre bilden av platsen. Därigenom stärks förståelsen och landskapet blir närvarande i arbetet.

Platsförankringen är framförallt orsaken till att förståelsen för landskapet stärks. Att närvaron ger en förstärkt känsla för platsen har, som vi sett, flera orsaker:

- alla sinnen bidrar med information
- både kroppens yttre och inre uppfattningsförmåga används i tolkningen
- rörelsen ger förståelse för helhet och sammanhang
- den distans planritningen ger till den fysiska miljön överbyggs

Analysen visar också att några av tjänstemännen känner osäkerhet inför att vara ute på plats och tyda landskapet, eftersom de inte är vana vid detta. Därför är själva formen i sig, en kontrollerad gemensam promenad med uppgift att anteckna, viktig för förståelsen. Rutinen att arbeta utifrån plandokument är idag så pass stark att en speciell struktur behövs som stöd i

landskapsbesöket. Strukturen i promenaden hjälper till att väcka alla sinnen och legitimerar att avsätta tid för besöket. Dialogverktyget blir ett stöd för att överbygga distansen till landskapet, viket idag ger tjänstemännen möjlighet att ignorera problem. Genom att vara närvarande i landskapet och lyssna med hela kroppen bildas en förståelse mer lik den förståelse Cosgrove (1985) beskriver som förekommande före perspektivkonsten, alltså en förståelse byggd på hur det kändes att vara på plats och på hur landskapet hänger samman.

Fråga 2: Vad bidrar dialogverktyget med som underlättar samtalet mellan tjänstemän från olika sektorer?

När den andra frågeställningen formulerades var det utifrån antagandet att dialogverktyget underlättar dialogen mellan tjänstemännen i samtal där de utbyter perspektiv, skaffar sig nya kunskaper och lägger grunden för vidare samverkan. Därför ville vi vidare undersöka hur dialogverktyget som mötesform stärker dialog och samverkan. I bearbetningen av materialet har vi hittat tre återkommande teman:

- *revirtänkande* – Gränser
- *ett annat synsätt* – Synliggörande av perspektiv
- *en gemensam grund* – Nätverk

Gränser

En faktor för god dialog är att den är öppen och utan de hinder som till exempel kan utgöras av språkbarriärer men också av brist på förståelse för olika perspektiv. När tjänstemän träffas är det ofta med tydliga rollfördelningar. Yrkesrollen bär ofta med sig prestige, ett specifikt språk och speciella perspektiv. Ett av våra antaganden inför provandet av dialogverktyget var att mötet i landskapet skulle lösa upp statiska yrkesroller och revir, ett gränsöverskridande som skulle underlätta dialogen och därigenom perspektivutbytet. En grund för detta antagande är att i landskapet finns en avsaknad av visuella uppdelningar som ämnesområden och administrativa gränser, vilka tjänstemännen annars är vana att förhålla sig till och begränsas av. Under promenaden i landskapet framkom det flera gånger förvånade konstateranden att kommungränsen faktiskt inte är synlig. Dahlgren & Szczepanski (2004) menar att veta något innebär inte med automatik att man förstår, vilket kan förklaras med att det ofta saknas inlevelse och upplevelse av fenomenet. Trots att det är logisk kunskap att en administrativ gräns inte är synlig i landskapet var det först på plats som det blev tydligt och därmed förståeligt för tjänstemännen. Vi som moderatörer fick, efter förfrågningar, under promenaden tala om i vilken kommun vi nu

befann oss. Kanske fanns det en osäkerhet i att inte veta om man befann sig på "sitt eget" eller "de andras" område.

Den tydliga rollfördelning, där varje tjänsteman har sina expertområden som ska försvaras gentemot andras, kan förklaras med olika socialt konstruerade positioner (Dovlén & Skantze, 2005, sid. 34). I mötet med landskapet, under de förhållanden som workshopen erbjöd, kunde vi se att dessa rollfördelningar minskade betydligt. Vi upplevde att intresset för andras professioner och deras kunskaper väcktes. En informant menar att ett möte under dessa former är effektivt för att bryta isen mellan två kommuner. Under en av dubbelintervjuerna lyftes landskapets påverkan på rollerna fram. Tjänstemännen beskrev att denna mötesform gjorde att det inte blev vi och dem, vilket det ofta blir annars. En informant reflekterade kring orsaken:

Till skillnad från traditionella möten, började man här bygga ifrån vilka intryck man har, vilket gör att man tänkte mer som individ än som representant från den kommun man kom ifrån.

Det är intressant att notera att tjänstemännen påpekar att denna mötesform bidrog till att han delvis frångick sin roll som tjänsteman. Han ansåg att mötet var på samma premisser och att alla bidrog med sina kunskaper. Delvis tror vi att detta beror på att mötet var så pass initialt, i vanliga fall träffas tjänstemännen först senare i planeringsprocessen och då ofta på grund av problem. Workshopen handlade inte heller om problemlösning, vilket på ett annat sätt hade kunnat föda konflikter. I intervjuerna framkom vid ett tillfälle oron inför mötet med en annan kommun, en informant från Stadsbyggnadskontoret i Staffanstorp uttrycker detta:

Vi känner väl också av det här med storebror Lund och lilla Staffanstorp. Lite så kände vi inför workshopen, de hade många fler människor och expertområden. Vi var lite rädda att de skulle komma med hela stora gänget och köra över oss, men så blev det ju inte.

Förklaringen kan vara att vissa tjänstemän har en starkare ställning i

planeringsprocessen, något som tycks uppfattas som givet och accepterat av de flesta (Dovlén & Skantze, 2005, sid. 34). Maktförhållanden finns mellan tjänstemän inom en kommun, men som citatet på föregående sida visar är rollerna tydliga även mellan kommunerna. Uttrycket för nervositet inför mötet kan också visa tjänstemännens tidigare erfarenheter i möten med samma kommun. Landskapets positiva påverkan på gruppen kan styrkas med underlaget från intervjuerna. En deltagare menar att det var lättare att gå in på varandras områden på det här sättet. Hon uttrycker det som att man inte är revirtänkande på samma vis. Vi tolkar det som att de flesta av informanterna menade att landskapet som mötesforum spelade en viktig roll för att gruppen kunde mötas och enas. Gunilla Ericsson (2004, sid.148) skriver att aktiviteter, som inomhus lätt blir konfliktfyllda, ofta genomförs på ett enklare och mer avslappnat sätt i uterummet, särskilt när det gäller uppgifter som kräver samarbete. Att utomhusmiljön har denna effekt beror bland annat på att miljön inte är förutbestämd på samma givna vis, som till exempel ett mötesrum, men också på att de nya förutsättningarna försvagar grupperingar och hierarkier (Ibid.).

Synliggörandet av perspektiv

Under intervjuerna förvånades flera deltagare över hur olika de såg på saker, både gällande vad de betraktade och hur de värderade det. De insåg hur deras olika kunskaper bidrog till att de fick helt olika signaler av landskapet. Reflektioner kring den egna bilden väcktes i jämförelsen mellan vad deltagarna själva sett i landskapet och vad de andra uppmärksammat. Varför ser jag det jag ser? En tjänsteman från Stadsbyggnadskontoret beskriver hur landskapet ger olika associationer beroende på vem som betraktar det:

Jobbar man med, är intresserad av eller önskar någonting läser man naturligtvis in det redan när man står där och tittar: Alltså det har inte med att göra hur platsen ser ut utan det har att göra med den människa som tittar, om han bryr sig om den ena eller andra aspekten.

Föregående citat visar hur personen reflekterar över sina egna perspektiv

och vad de grundar sig på. En kvinna, från Miljöstrategiska enheten i Lund, belyser hur den fysiska miljön bidrog till förståelse för olika perspektiv:

Ställs man inför ett konkret exempel så kan man komma in på att ok här har vi helt olika syn. Det kan vara viktigt i sådana här sammanhang att man förstår att man har olika syn, för ofta tror man att alla har samma synsätt. Att mellan tjänstemän belysa att någon kan tycka att detta är ingenting värt, medan någon annan kan tycka att det är jätteviktigt.

Kunskapen att individer bär på olika perspektiv är logisk, men det är inte alltid individen är Kunskapen att individer bär på olika perspektiv är logisk, men det är inte alltid individen är medveten om sitt eget eller har förståelse för förekomsten av andra perspektiv. Citatet ovan kan ses som ett uttryck för detta. Susan Paget (2004, sid.47-49) menar att det är viktigt att klarlägga att olika människor har olika relation till en och samma plats. För att uppnå denna förståelse för andra människors relation till en plats, är det viktigt att först aktivt medvetandegörande den egna bilden av platsen (Ibid.). Medvetandegörandet av perspektiv bidrar till ett synliggörande av perspektiv. I antologin *Hållbar utveckling i praktiken* beskrivs vikten av att synliggöra perspektiv, för när de är osynliga som perspektiv förhindras, en diskussion på lika villkor (Dovlén & Skantze 2005, sid. 36). Med dialogverktyget belyses förekomsten av olika perspektiv med fokus på olikheterna mellan dem, då vi tror att olikheterna bidrar till kreativitet och nytänkande. En informant, från Tekniska avdelningen i Staffanstorp, reflekterar över vad dialogverktyget gav henne:

Det lockar till ett annat synsätt. Jag har inte sett eller tänkt på att det kanske kan vara en potential för ett annat tänk.

Informanten menar att, genom att reflektera över andras perspektiv ser hon en potential för att tänka i nya banor. Detta kan tolkas som att i det nya sammanhanget, där man tillåts pröva idéer, utvidga eller fördjupa en tankegång, så ställs den egna erfarenheten mot andras förståelse av samma verklighet (Strotz & Svenning, 2004). Att synliggöra perspektiven bidrar

till en förståelse för den egna kunskapsbristen, vilket leder till att man värderar andras kunskap högre. I deltagarnas möte med varandra och i deras möte med landskapet tolkar vi det som att flera medvetna om sina kunskaper, samtidigt som de genom nya insikter breddade den kunskap de redan förfogade över. Kunskapande är något vi gör, en aktivitet som kräver engagemang och som finns i ett mänskligt, socialt och kulturellt sammanhang (Strotz & Svenning, 2004). En tjänsteman, från Stadsbyggnadskontoret på Staffanstorps kommun, uttryckte det så här:

Jag tillhörde de som fick se saker som jag inte kände till och det är klart att då blir man påverkad. Då fick man åtminstone ny kunskap eller ytterligare kunskap till det man hade förut.

Flera gånger i samtalen med deltagarna framkom positiva reaktioner på kunskapsutbytet med andra tjänstemän, med uttryck som: ”det är roligt att man lär sig så väldigt mycket av de andra tjänstemännen”. Den egna förståelsen för behovet av perspektivutbyte är något som leder till insikten om nödvändigheten av samverkan mellan sektorer. Detta var något som framkom under några av intervjuerna. En tjänsteman från Tekniska avdelningen uttrycker det så här:

Jag tror, eller rättare sagt jag är helt övertygad om att man i framtiden måste titta mer på helheten. Just för att det finns både problem och det finns möjligheter i ett landskap, men om man bara inriktar sig på ett, så ser man inte många andra perspektiv i landskapet. Att man har med sig alla de här frågorna och då är det i mötet med landskapet och med olika bakgrunder som är så viktigt.

Informanten ser problemet i att många perspektiv faller bort i arbetet kring ett landskap samt behovet av att belysa att det finns olika perspektiv i någon form av samverkan. Vi tror att innan samverkan är möjlig, krävs det att denna förståelsegemenskap befästs vilket förklaras med Bengt Molanders citat:

Det väsentliga är att komma till klarhet om sig själv, sina

tankar, sin kunskap, okunskap och så vidare, tillsammans med andra och då också komma till klarhet om andra (Molander, 1993, sid. 96).

Detta skapar ödmjukhet inför andras kunskap och bidrar till att prestigen vad gäller sakkunskap minskar. Wisén & Lindblom (2004) menar att lär man sig först att förstå, därefter att respektera olikheterna och att kommunicera med varandra, blir kunskapsbredden en tillgång. Den egna kunskapen fördjupas, samtidigt som man får en överblick av andras kompetens (Ibid.).

I workshopen möttes tjänstemän som i det dagliga arbetet inte har kontakt med varandra. I ett samarbete kan skillnader i professioner leda till konflikter. Några av tjänstemännen tog upp problematiken som ibland uppkommer i en förhandlingssituation och anser att det handlar om att ge och ta. De beskriver känslan av att inte upplevas som en resurs utan mer som en käpp i hjulet för planeringsprocessen. Vi anser att detta var tydligast hos tjänstemännen från de sektorer som normalt kommer in sent i planeringsprocessen och som ofta upplevs som bakåtsträvare i en planeringsprocess. Dovlén & Skantze (2005, sid. 36) menar att kamp och strid ofta används i beskrivningen av interaktioner mellan aktörer med skilda perspektiv. När mötet blir en kamp mellan olika starka intressen, hindras deltagarna från att lyssna till varandra, vilket skapar hinder för djupare förståelse av perspektiv (Ibid.). Mer än hälften av deltagarna uppskattade att mötet var så pass initialt, innan någonting var faställt. Återigen ser vi att flertalet av dem som såg det positiva med mötet i ett initialt skede främst kom från de sektorer som tas in sent i planeringsprocessen. En informant, från Staffanstorps Tekniska avdelning, menar:

Första gången man möter ett område ska man vara rätt så nollad tror jag, så att man inte har en förutfattad mening.

Vi tolkar detta som att det finns något positivt i att inte vara allt för påläst på ett område eller att redan ha formulerat sina tankar före mötet. Citatet

kommer från en del av samtalet där informanten först pratat om att hon kanske borde ha läst på mer eller redan ha besökt området före workshopen, men med reflektionen att hon efter workshopen såg det positiva i att inte vara förberedd. Deltagarna beskriver fördelen med att möta ett område utan att ett visst problem lyfts fram på förhand. Ofta är problematiken redan uppställd och man har redan bestämt sig för hur det ska vara, vilket gör det svårt att mötas och komma till en överenskommelse. Genom att lägga mötet initialt och innan problem formulerats tror vi att fler synpunkter tas med i processen. Gunilla Ericsson (2004) menar att en möjlighet att påverka den tidigare kunskapen finns i brytpunkten mellan det tidigare kända och den nya upplevelsen. Vid upplevelsen av att delar blir synliga i helheten och sammanhanget nås en djupare kunskapsnivå som grundar sig på förståelse (Ibid.). Från intervjuerna har vi förstått att förståelsen ibland brister, när tjänstemännen i sin arbetssituation ska försöka förmedla erfarenheter och tolkningar av verkligheten. Det som försvårar är bland annat skillnader i terminologi vilket ofta är resultatet av olika utbildningar. En tjänsteman, från Miljöstrategiska enheten, beskriver hur hon blev medveten om andras synsätt och språkbruk under workshopen:

Jag blev så fascinerad över att folk såg olika saker och hade så olika språk. En del pratade så det där vet jag inte vad det betyder överhuvudtaget, med sådana där gestaltnings någonting.

Informanten visar på att hon tagit del av andra professioners språkbruk och reflekterar över detta. Samtidigt visar hon på något slags intresse för att vilja förstå vad dessa termer betyder. Olika terminologi kan vara ett hinder i utbyte av perspektiv, då man inte kan tolka och förstå vad andra menar med sina perspektiv. Vi menar att tjänstemännen här blev medvetna om detta. Mötet tjänstemännen emellan bidrar till en kännedom om andra yrkesrollers specialitet och del i planeringsprocessen, vilket citatet nedan visar på:

De från tekniska förvaltningen till exempel de har jag inte så nära kontakt med, som jag har med dem som hanterar byggnadslov och detaljplaner.

När det gäller vattentäkt frågor finns det en hel rad aspekter som man inte är medveten om eftersom det är en annan förvaltning och de träffar man inte så ofta.

Informanten från kultursektorn reflekterar över mötet med representanter från Tekniska avdelningen. Han visar på en medvetenhet om professioners delar i en planeringsprocess men medger också att kunskapen ligger hos en annan förvaltning som han i sitt dagliga arbete sällan har kontakt med.

Nätverk

En effekt av dialogverktyget och en ytterst viktig slutsats för framtida samverkan mellan sektorer är att vi har sett hur mötet mellan deltagarna leder till att det sociala nätverket inom och mellan kommunerna förbättras. Professor Roland Gustavsson menar: Att göra något gemensamt skapar förtroende och sammanhållning (Roland Gustavsson, 2008-05-07). Genom dialogen som sker i mötet och den handling som utspelades i workshopen, skapas detta förtroende för de andra deltagarna. Flera informanter beskrev det positiva med denna effekt. En tjänsteman från Stadsbyggnadskontoret i Lund reflekterar över detta:

Det är också intressant att träffa folk. Nu har jag jobbat ett år på kommunen så jag känner inte alla. Att få ett ansikte på personen och vad den då företräder för åsikter det är också värdefullt. Det är något sorts nätverksbyggande samtidigt, som en bonus liksom.

För hennes del innebar workshopen att hon fick tillfälle att lära känna andra representanter inom och utanför den egna kommunen och detta underlättar framtida kontakter. Denna positiva upplevelse som informanten fick av mötet beskriver Ahrnell & Wildhuss (1999) som en kommunikation som rymmer mer än bara text och bild, där ett förtroende föds för en annan människa. Dialogverktyget skapar en situation olik den från de mer traditionella mötesformerna, eftersom det bidrar till att skapa en gemensam referens, vilket vi tror förbättrar samtalsklimatet i ett projekt. Under

intervjuerna framkom det att deltagarna varit i kontakt med varandra efter workshopen och då samtalat om den gemensamma upplevelsen och de erfarenheter det gav dem:

Jag kan tänka mig att när det gäller olika discipliner, tycker jag att det känns rätt tydligt att kunna påstå att det förbättrar samtalsklimatet för att olika discipliner kan jobba ihop om ett landskapsavsnitt i något avseende. Man har sett samma saker man snackar med varandra, det finns en sorts grund att stå på.

Att ha sett samma saker och att dela en positiv upplevelse, som informanten framhåller, skapar ett nätverk byggt på en gemensam referens och tillit till andra. Detta ger en plattform för vidare samverkan i en planeringsprocess.

Slutsats

Inför vår frågeställning hade vi förförståelsen att dialogverktyget skulle underlätta samtalet mellan tjänstemännen. Det vi kom fram till efter bearbetning och analys av intervjumaterialet samt breddad kunskap i teoretiskt material, är att dialogverktyget ger en dialogprocess, i vilken målet är en god kommunikation mellan tjänstemännen. Finns inte grunden för god dialog, försvåras perspektiv- och kunskapsutbyte. Landskapet, grunden i dialogverktyget, är en viktig faktor för att understödja dialogen, då mötet i landskapet bidrar till att rollfördelningar och sektorsrevir minskar.

Utbytet av perspektiv sker genom dialog. Det är beroende av en förberedande individuell process, där det först sker ett medvetandegörande av det egna perspektivet, ett synliggörande för individen själv. Efter man själv blivit medveten är man redo att utbyta perspektiv och därmed synliggöra dem för andra. Genom att skapa förståelse för att man ser olika på ett och samma fenomen, grundläggs goda villkor för en öppen kommunikation byggd på respekt för olikheterna.

Dialogverktyget öppnar för vidare samverkan där redskapet bidrar till att ge goda förutsättningar för ett vidare arbete. Detta tillsammans med ett starkt nätverk, baserat på tillit och sammanhållning, bygger en plattform, vilken utgör grunden i samverkan kring planeringsprocessen.

Dialogverktyget underlättar dialogen mellan tjänstemän genom att:

- lösa upp statiska roller och revir vilket öppnar för dialog och utbyte av perspektiv
- synliggöra perspektiv för vidare kommunikation och samverkan
- skapa nätverk grundat på tillit och gemensamma referenser

DEL 4. SLUTDISKUSSION

Är dialogverktyget ett redskap för vårt framtida yrkesliv? Det är den huvudfråga som vi i vårt examensarbete har velat undersöka. Diskussionen är baserad på erfarenheter från workshopen och den fördjupade förståelse undersökningen givit oss.

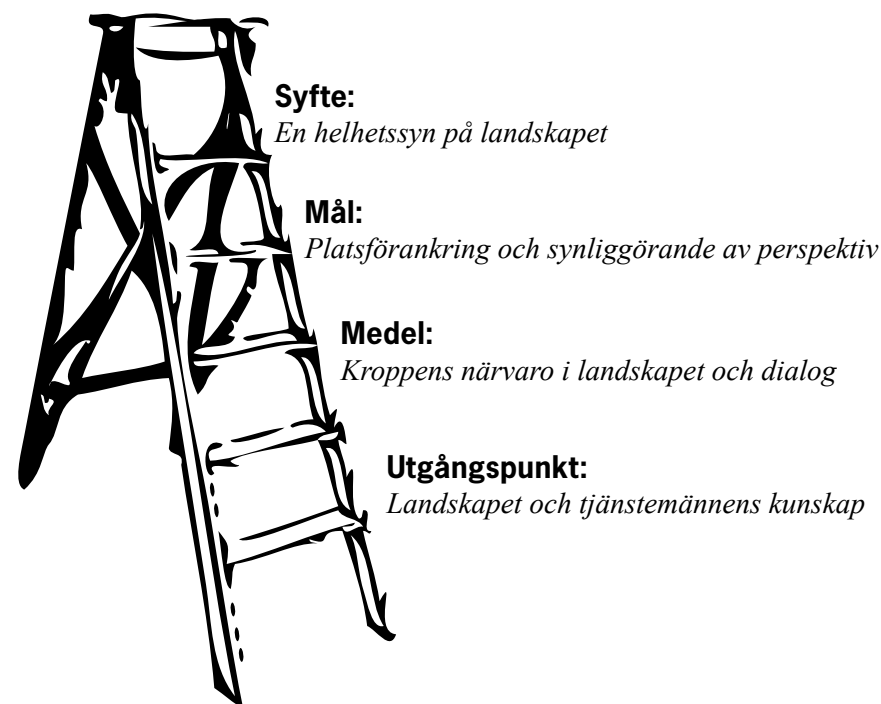

VAD GER DIALOGVERKTYGET?

Vårt dialogverktyg har gått från tanke - till idé - till en struktur genom användning i en workshop och undersökning av dess effekter. Under arbetsprocessen har dialogverktyget bearbetats, formats och omformats. I början av processen saknade vi argument för vad dialogverktyget ger, vilket är nödvändigt för att resonera vidare kring varför dialogverktyget ska användas i en planeringsprocess. När vi ska använda oss av det i ett framtida arbetsliv inom kommunal samhällsplanering, kommer vi att mötas av strukturer som många gånger är tunga och starkt etablerade, då blir tydliga argument nödvändiga. Under vårt examensarbete har grunden för dialogverktyget tydliggjorts och strukturerats, vilket har lett till en bättre förståelse för dess effekter och funktion. Vi har fått en första grund av argument att ta med oss i vidare utveckling av dialogverktyget. Genom vårt vidare användande kommer verktyget utvecklas och omformas efter nya erfarenheter och sammanhang.

För att tydliggöra för oss själva och för att föra ett resonemang kring dialogverktyget strukturerades det efter utgångspunkt, medel, mål och syfte. I figuren intill visas strukturen över hur vi har förstått att redskapet verkar. Landskapet och tjänstemännens kunskap är en tydlig bas och utgångspunkten i dialogverktyget. Grunden kommer från de två möten verktyget bygger på: människans möte med landskapet och mötet mellan människor. Det är i dessa möten det händer någonting, och det är detta ”någonting” vi fördjupat oss i genom erfarenheter, analys och teori. Närvaron i landskapet, med hela kroppen och dialogen mellan tjänstemännen är de två medel som används för att uppnå dialogverktygets mål: platsförankring och synliggörande av perspektiv. Det är två betydelsefulla delar i arbetet för att nå en förståelse för landskapet som helhet, och därigenom förståelse för behovet av samverkan.

Kroppen blir det verktyg som ger möjlighet att skapa en kompletterande bild konstruerad av mer än bara visuella och intellektuella faktorer. Alla sinnen aktiveras genom rörelsen och den personliga närvaron på plats,

vilket bidrar till en platsförankring. I tjänstemännens fortsatta arbete förknippas planritningens representerade yta med en sinnlig plats, som har förflyttats från en metanivå till en konkret bild av platsen, vars minne och känsla är förankrade i den egna kroppen. Därigenom stärks förståelsen av kartan och det specifika landskapet blir närvarande i arbetet.

En förutsättning för att uppnå dialogverktygets effekter är att det sker i en väl genomtänkt och strukturerad form, där varje del har ett genomtänkt syfte. En sådan del är den styrda promenaden, med korta presentationer och en tydlig uppgift att anteckna. I promenaden tas kroppens potential tillvara och en vakenhet hos individen skapas. Kroppens olika sensorer stimuleras och hållpunkterna under promenadsträckan ger tid för att stanna upp och reflektera. När gruppen under workshopen leds genom landskapet får deltagarna en gemensam landskaplig referens, vilket ger en grund för det vidare arbetet med landskapet. Dialogverktyget strävar mot ett synliggörande av olika perspektiv och därför är det viktigt att det föds individuella intryck när deltagarna är i landskapet. Om alla fick samma intryck skulle inspirationen försvinna liksom motorn för en intressant dialog, baserad på en variation av perspektiv på ett och samma fenomen. Nyfikenhet och personliga intressen var ofta den drivande kraften bakom perspektivutbyte och nya kontakttaganden under dagen för workshopen.

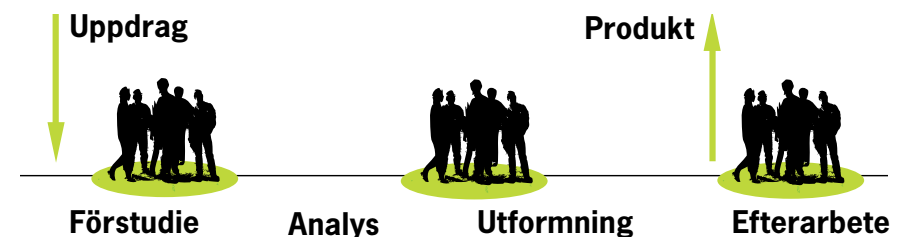
En administrativ gräns som kommun- och sektorsgräns syns inte i det fysiska landskapet, men på kartan kan de orsaka revirtänkande och konfliktfyllda problem. Frånvaron av administrativa gränser bidrar till kontakter över kommuner och sektorer. Att minska de hinder som begränsar ett bra samtalsklimat mellan tjänstemännen, gör det enklare att synliggöra perspektiven, vilket är avgörande för vidare kommunikation och samverkan. Planeringen av ett landskap kan ta många olika riktningar och valet mellan dem är inte alltid självklart. Det är politikernas uppgift att prioritera och fatta beslut kring framtaget material och vilket perspektiv som väger tyngst i frågan. Att synliggöra perspektiv ger ett bredare och mer nyanserat beslutsunderlag.

HUR KAN DIALOGVERKTYGET ANVÄNDAS?

I en planeringsprocess

Hur skulle då dialogverktyget kunna användas i ett planeringsprojekt? Genom att praktiskt använda oss av verktyget insåg vi att den workshop vi genomförde bara utgjorde ett första steg. Vi tror att det är viktigt att se dialogverktyget som en serie återkommande möten i en projektprocess, vilka tillsammans utgör en dialogprocess, med syftet att medvetet arbeta för att lösa konflikter och skapa en god kommunikation mellan projektets deltagare. Idag ges möjlighet till respons och utbyte mellan kommunens sektorer ofta först i slutet av ett projekt. Vi vill skapa ett forum för dialog redan initialt, en arbetsprocess där tyngdpunkten läggs på inledningsskedet. När en gemensam grund har lagts, går förslags- och genomförandefasen snabbare, en så kallad *lång-kort process*. De återkommande gemensamma mötena är tänkta som energigivande injektioner, vilka stämmer av projektet och ger det fart. Däremellan för lednings- och arbetsgrupper arbetet framåt. Vi ser det som att projektet i sig har sin arbetsgång i vilken dialogverktyget appliceras. Verktyget startar en parallell dialogprocess inom projektet, där dialogen och projektet tillsammans bildar en samverkansprocess.

Dialogverktyget bör alltså användas återkommande i ett projekts arbetsgång, med tyngdpunkt på det första mötet. Bilden nedan visar en schematisk skiss över de olika steg ett projekt går igenom samt ett förslag på de faser dialogverktyget kan användas i.

Första gången gruppen möts är i inledningsskedet av projektet. Här läggs grunden för det vidare samarbetet genom att man etablerar ett nätverk baserat på tillit, förståelse och den gemensamma landskapsreferensen. Förankring i platsen och synliggörande av perspektiv skapar förutsättningar för samverkan i det fortsatta projektet. Andra gången gruppen träffas ligger fokus på problemlösning och utveckling av landskapet. Från den grund, som det första tillfället skapade, byggs utbyte och samarbete vidare. Vid föregående möte synliggjordes deltagarnas olika perspektiv, ett arbete som nu förväntas underlätta diskussionen. När plandokumentet är färdigt träffas gruppen en tredje gång för att, inför nästa projekt, återkoppla och utvärdera samarbetet, resultatet samt de erfarenheter som vunnits.

Precis som vi utgick från Gåtursmetoden, när vi ville skapa ett forum för tjänstemän från olika sektorer, hoppas vi att andra kan använda och inspireras av dialogverktyget. Det är viktigt att varje ny användare formar metoden till sin egen. Varje nytt sammanhang kräver en egen struktur efter det specifika syftet och målet med projektet. När en metod används är det alltid viktigt att veta varför den valts och vad man vill få ut av den.

Ledning av workshop

Rollen som moderator är viktig i tillämpningen av dialogverktyget. Vem ska ha denna roll? Vi ser oss som landskapsarkitekter väl rustade för uppgiften att förbereda och leda ett möte ute i landskapet. Landskapsarkitekten har förståelse för ett brett kunskapsfält, vilket gör att vi kan prata med och förstå flera yrkesgrupper. Utbildningen växlar mellan skalor och ämnesområden, med kurser i allt från markkemi till formlära. Detta kunnande ger oss förutsättningar för att vara spindeln i nätet, det vill säga den person som länkar mellan de olika perspektiven i en arbetsgrupp. Vi upplever att detta är viktiga egenskaper för att man ska kunna leda dialogverktygets möten.

En av de yrkesroller vi ser oss kunna ta är den som projektledare för planeringsprojekt hos en kommun. Att vara projektledare handlar om att

driva, samla, strukturera, avväga och kommunicera i en projektprocess. Uppgifter som till stor del liknar landskapsarkitektens arbete. Vi driver vår process genom att samla information till ett brett underlag, utifrån vilket vi analyserar och avväger för att hitta en lösning, vilken sedan kommuniceras till målgruppen. Är projektledare för planeringsprojekt hos en kommun en position från vilken vi kan bruka dialogverktyget? Denna gång genomförde vi workshopen som utomstående moderatorer och kom inte inifrån den egna organisationen. Hade vi varit anställda hos kommunen hade vi tillhört en av de sektorskulturer som möttes för dialog, vilket hade medfört att vi deltog i mötet på andra premisser. Den som förbereder och leder workshopen hamnar i en högre maktställning än de övriga deltagarna. Representerar ledaren då dessutom en av kommunens sektorer, sker inte mötet mellan sektorerna på en likställd nivå. Som projektledare i det verkliga projektet hade vi varit mer fokuserade på projektmålen, nu kunde vi koncentrera oss på målet att öppna för dialog och ökad förståelse för landskapet och för skilda perspektiv. Vi tror att det ultimata är om någon helt utanför organisationen kan leda mötet, men att det går att kombinera rollen som moderator med den som projektledare. Det ställer dock krav på ett kritiskt förhållningssätt till den egna rollen och det material som presenteras/dokumenteras.

För att det gemensamma mötet ute i landskapet verkligen ska vara värdefullt krävs noggranna förberedelser. I våra förberedelser lade vi ner mycket arbete på att själva vara ute på platsen, uppleva, analysera och tala med dem som brukar området. Vi tror att det var genom detta arbete vi lyckades skapa ett givande möte för tjänstemännen. Att mötet var väl förberett beskrev även deltagarna som viktigt för resultatet. Det är dock angeläget att vara medveten om att vi gör en egen tolkning av landskapet, en tolkning som ligger till grund för valet av promenadens sträckning och stopp. På så sätt blir vår egen förståelse för landskapet central för hur vi presenterar och leder deltagarna genom landskapet. Då kan man fråga sig om det verkligen är en egen bild deltagarna skapar sig under promenaden? Den bild som de formar blir deras egen, men genom urvalet kan bilden bli färgad av vår tolkning. Det ligger

en motsägelse i att leda och regissera ett möte, samtidigt som målet är att låta deltagarna skapa sig en egen bild och förståelse för landskapet. Under konstruktionen av workshopen var vi medvetna om denna motsägelse. Vi arbetade aktivt med och reflekterade över hur vi kunde kombinera dessa två, bland annat genom ett samtal med Roland Gustavsson (2008-05-07). Vårt mål som moderatörer var att deltagarna själva skulle känna efter och hämta in intryck. Vi försökte att inte styra deltagarnas tankar för mycket, men samtidigt ville vi att vissa delar från landskapet skulle framträda. I intryckskarteringen kan man se att intrycken var individuellt baserade. Den visar inte gemensamma massintryck utan en och samma plats innehåller allt från positivt till negativt. De olika perspektiv deltagarna bär på gör att platsen tolkas olika. Det går också att se intryckskarteringens resultat som ett verk av vår styrning, eftersom ett av våra mål just var att visa på landskapets komplexitet och att olika intressen överlappar varandra. Då vi inte har följt upp resultatet av workshopen som en del i landskapsanalysen, är det svårt att svara på i hur hög utsträckning vår tolkning färgade de intrycken. I detta fall då vår bakomliggande intention var att locka fram så många synsätt som möjligt blir frågan om vems bild gruppen får kanske inte så avgörande. Men säg att vi som ledare förespråkar en kontroversiell bostadsetablering, skulle det då vara möjligt att i ett tidigt stadium använda dialogverktyget för att medvetet skapa ett positivt samförstånd för idén? Faran ligger i så fall just i ordet samförstånd, att vi genom en styrd workshop förvissar gruppen om idéns förträfflighet och får dem att känna att det är deras gemensamma lösning.

Bearbetning

En väsentlig del i vårt dialogverktyg är mötet med och i landskapet, utan karta. Ståendes på plats tolkas landskapet genom närvaro, rörelse och dialog med de andra deltagarna, ett arbete där hela kroppen är med och förnimmer miljön. Arbetsmetoden var en ”ny” upplevelse för tjänstemännen och fick mycket positivt gensvar. De uttryckte dock osäkerhet huruvida de tog in landskapet på ”rätt sätt” och en önskan om att ha haft tillgång till

en karta. Osäkerheten visar hur vana och styrda vi är av att arbeta utifrån kartmaterial. Att i arbetet befinna sig ute i verkligheten är till stor del raka motsatsen till att jobba utifrån enbart kartmaterial. Ute konfronteras vi med en komplex helhet, medan kartan är en strukturerad avbild, byggd på ett selektivt urval. Hur kan vi då ta tillvara alla de intryck landskapet ger? I workshopen gick vi från landskapet och upplevelsen av promenaden, till att inomhus bearbeta intrycken. Här kan man ifrågasätta varför vi valde att göra en kartering av intrycken. Det finns en motsättning i vårt påstående att det är viktigt att möta landskapet utan karta och uppleva det på plats, för att sedan direkt kartera upplevelsen inomhus. Kartan är det verktyg fysiska planerare är vana att använda. Att vi, som landskapsarkitekter, då väljer att bearbeta intrycken kopplade till en karta är kanske inte så konstigt. På ett sätt kan man se den trygghet kartverktyget ger som en fördel. Precis som den konkreta uppgiften att anteckna hjälpte tjänstemännen att uppmärksamma ute i landskapet, kan karteringen inomhus hjälpa till att bearbeta och förstå intrycken. När workshopen sätts in som redskap i ett projekt, ska projektet i de flesta fall landa i en planritning eller analyskarta. Därför kan det vara viktigt att redan tidigt till kartbilden koppla de värden, upplevelser och känslor landskapet ger. Om glappet blir för stort mellan intrycken och de verktyg man använder, finns risken att intrycken inte utnyttjas i det senare skedet när en planritning ska konstrueras.

Kartan kan alltså vara ett viktigt verktyg i bearbetningen av upplevelser och intryck. Men den ska inte användas av vana utan med en medvetenhet. I efterhand ser vi att vi kanske skulle ha funderat en extra gång på hur bearbetningen av intrycken skulle gå till. Ett annat sätt att arbeta med bearbetningen skulle kunna vara att gemensamt bygga en skissmodell där känslor, intryck och upplevelser ges form. I modellbyggande är kroppen och sinnena delaktiga, vilket kan stärka bearbetningen då dessa varit betydelsefulla för upplevelsen utomhus. Vi ser inte att uppföljningen inomhus har en möjlig lösning för att bearbeta intrycken, utan att metoden bör anpassas efter projekt och grupp. Hur vi på olika sätt kan ta tillvara

på, bearbeta och gestalta upplevelser och intryck från landskapet vore intressant att undersöka närmare. Vilka medier och verktyg är användbara: skiss, modell, rörlig bild, digital visualisering eller något annat? Här ser vi en möjlighet att i framtida arbete pröva olika former för att se hur de påverkar resultatet och samarbetet.

ETT DIALOGVERKTYG FÖR HÅLLBAR UTVECKLING?

Effekterna av dialogverktyget består till stor del av ”tyst kunskap”, svårt att mäta eller verifiera. Faktorer som: synliggörande av perspektiv, känsla för platsen, djupare förståelse och insikten om behovet av samverkan, går inte konkret att se resultatet av. Vår övertygelse är dock att dessa faktorer påverkar deltagarna och gör skillnad i beslutssituationen. När linjen dras på pappret är det med en förståelse förankrad i kropp och medvetande, en bakgrund som kommer att påverka linjens form. På så sätt ger den ”tysta kunskapen” ett konkret resultat, även om det är svårt att påvisa linjens ursprung. De sociala fördelar vi ser att dialogverktyget bidrar med ger också långtgående effekter. Bättre samtalsklimat, kontaktnät och personlig utveckling är förhållanden som skapar goda och kreativa arbetsplatser, något vi ser som ett måste för kommuner vilka vill ligga i framkant inom stads- och samhällsutveckling. Dessutom bidrar dialogverktyget i det längre perspektivet till effektivare processer och tillvaratagande av kunskapsresurser.

Är dialogverktyget en väg mot hållbar planering? Givetvis är det ett högt ställt syfte och att ha testat dialogverktyget en enda gång är inte tillräckligt för att se vad det kan uppnå för högre resultat. Det är ett testande mot något som vi inte vet om vi får svaret på. Syftet är att deltagarna ska få en helhetssyn på landskapet där kopplingarna mellan olika ämnesområden blir tydliga och leder till förståelse för behovet av samverkan. En samverkan som bygger på synliggörande av olika perspektiv och på så sätt bidrar till ett effektivare nyttjande av kunskapsresurser. Vi tycker resultatet

av examensarbetet visar att deltagarna får en förståelse för behov av samverkan, att perspektiv synliggörs och att ett gränsöverskridande sker över intresseområden. Går det att överföra till diskussionen om samspelet mellan ekologi, ekonomi och sociala aspekter? Vår utgångspunkt var att det finns behov av nya arbetsmetoder för att arbeta för hållbar utveckling. Dialogverktyget är en form av arbetsmetod som vi nu har undersökt. Vi har riktat in oss på den lokala planeringen med en önskan om att i en mindre skala förändra något som kan göra skillnad i den större. Att använda sig av dialogverktyget i en planeringsprocess kan likt ringarna på vattnet sprida sig och verka för en samhällsplanering med hållbar utveckling som mål. Genom att ha testat dialogverktyget och sett dess positiva resultat har vi inspirerats till ett fortsatt arbete med utbyte av perspektiv i landskapet.

METODKRITIK

När vi undersökte dialogverktygets effekter, gjorde vi det utifrån två frågeställningar. Genom att fokusera undersökningen till dessa två spår kan vi ha missat andra väsentliga effekter. De faktiska formuleringarna av frågorna kan också ha begränsat oss i vår undersökning genom att vi via ordval styrts in i vissa banor. I behandlingen av frågeställningarna har vi varit tvungna att välja ett fåtal punkter, en begränsning där vårt personliga intresse kan ha påverkat urvalet.

Vår förståelse har givetvis påverkat resultatet av analysen. När intervjuerna bearbetades blev det en tolkning påverkad av våra erfarenheter och synsätt. Det innebär att vi kan ha förbisett annan information i intervjumaterialet. Om vi skulle ha genomfört samma procedur med dialogverktygets applicering i ytterligare en workshop hade vi kommit djupare i vår förståelse. Eftersom vi nu har en annan förståelse än den innan vi genomförde examensarbetet skulle en ny undersökning kanske få ett helt annat resultat. När vi i framtiden använder oss av dialogverktyget kommer nya erfarenheter troligtvis leda till att det får en omarbetad struktur.

I examensarbetet har vi utgått från ett naivt testande, då vi har en begränsad arbetslivserfarenhet och därför också är begränsade i vår förståelse för arbetet hos en kommun. Vi har utgått från att kommunikationen mellan sektorer är ett problem, detta är indikationer från många håll i samhället, men varierar från kommun till kommun. Självklar kan det också ha varit en fördel att vi är naiva i vår tro och ännu inte stöpta i en fast form. Genom att vi inte är inskolade i traditionella arbetsmönster var det lättare att gå utanför ramarna och pröva nya tillvägagångssätt.

Vi började med att testa dialogverktyget, innan vi hunnit formulera konkreta argument för dess effekter eller varför det skulle appliceras i en kommunal planeringsprocess. Detta kan ses som en svaghet. Till exempel i det första mötet, då vi skulle introducera workshopen, hade vi inga tydliga

argument för att få tjänstemännen intresserade av att delta. Därför var det viktigt att vi hade stöd från konsulterna på Mellanrum AB som hjälpte oss att sälja idén.

Under tiden som vi byggde upp workshopen hittade vi punkter där vi inte hade klara resonemang kring hur vi skulle gå till väga och varför. Prövandet blev på så vis verkligen en process där dialogverktyget bearbetades under tiden. I efterhand finns det därför saker som vi kan se att vi kanske skulle ha gjort annorlunda, till exempel bearbetningen av intrycken. Å andra sidan tror vi att förståelsen för teorin blev djupare. Att vi snarare hittade förklaringar till det vi upplevt, än läste om saker vi inte kunde referera till. Hade vi bara riktat in oss på att grunda dialogverktyget i teorin hade vi fått en massa fina fackord men ingen förankrad förståelse. Det är förståelsen grundad på erfarenhet som vi framförallt tar med oss i vårt framtida yrkesliv och som gör att vi är redo att direkt testa dialogverktyget i nya sammanhang.

SLUTORD

Vi vill avsluta med att tacka dem som på olika sätt hjälpt oss att genomföra examensarbetet. Vi har blivit många erfarenheter rikare med hjälp av de tjänstemän som inte bara tog sig tid att delta i workshopen och intervjuerna, utan också gjorde det med ett stort engagemang. Prövandet av dialogverktyget gjordes möjligt genom Mellanrum AB som erbjöd oss ett projekt och en stark kontakt med kommunerna. Vidare genomfördes workshopen med sponsorstöd från Miljöstrategiska enheten i Lund och SLU Alnarp. Titti Olsson, Movium, hjälpte oss med Gröna Fakta.

Dessutom vill vi tacka alla dem som delat sina erfarenheter med oss under samtal: Roland Gustavsson, Karin Loodberg, Karin Hammarlund, Sabina Jallow, Anna Ranger och Isabel Ramos. Ett extra tack riktas också till vår handledare Maria Kylin som nystat i våra inte alltid raka tankebanor. Sist men inte minst vill vi tacka familj och vänner för det stöd och den hjälp de gett oss.

Tack alla! Vi har genom ert deltagande utvecklats och lärt oss mycket i detta arbete.

REFERENSER

Tryckta källor

Ahrnell, Britt-Marie & Wildhuss, Rikard (1999). *Möten med mening - det nya sättet att leda, kommunicera och förändra*. Uppsala: Publishing House AB

Alvesson, Mats & Sköldbäck, Kaj (1994). *Tolkning och reflektion*. Lund: Studentlitteratur

Asplund Eva & Skantze Ann. Red (2005). *Hållbar utveckling i praktiken: möten, gränser, perspektiv*. Stockholm: Elanders Gotsab

Björklid, Pia (2004). Barns utemiljö - ett utvecklings- och miljöpsykologiskt perspektiv. *Dokumentation från forskarseminariet Plats och Lärande*. Red. Petter Åkerblom. Movium Rapport. Sid. 28-29.

Brundtlandkonventionen. 1987

Cosgrove, Denis (1985). "Prospect, perspective and the evolution of the landscape idea." *Transactions of the Institute of British Geographers N.S.* 1: 45-62.

Dahlgren, Lars Owe & Szczepanski, Anders (2004). Rum för lärande – några reflexioner om utomhusdidaktikens särart. *Utomhusdidaktik*. Red: Lundegård, Iann, Wickman, Per-Olof, Wholin, Ammi. Sid.9-23. Lund: Studentlitteratur

Dovlén Sylvia & Skantze Ann (2005). Avslöjande metaforer – om integrering av ekonomiska och ekologiska perspektiv. *Hållbar utveckling i praktiken: möten, gränser, perspektiv*. Red. Asplund Eva & Skantze Ann. Stockholm: Elanders Gotab. Sid. 25-40.

Edlund, Claes & Hermerén, Göran & Tore, Nilstun (1986). *Tvårskap*. Lund: Studentlitteratur

Ericsson, Gunilla (2004). Uterummets betydelse för det egna växandet. *Utomhusdidaktik*. Red: Lundegård, Iann & Wickman, Per-Olof & Wholin, Ammi. Lund: Studentlitteratur. Sid.137-150.

Goleman, Daniel (1995). *Känslans intelligens*. Stockholm: Wahlström & Widstrand

Holm, Olle (1994). *Det kloka samtalet: en bok för dig som vill hjälpa, stödja, påverka och utveckla andra*. Malmö: Liber-Hermod

Hörberg, Per (2007). *Mötas på riktigt professionellt och personligt*. Stockholm: Navigator Dialog

Isaksson & Tornberg (2007). *Luckor i planeringsprocessen*, Rapport från workshop inom forskningsprogrammet INCLUDE, TransportMistra. KTH Stockholm

Jonsson, Pirkko (2001). *Arbeta i grupp*. Falköping: Bilda förlag

Kaplan, Rachel & Kaplan, Stephen & Ryan L, Robert (1998). *With People in Mind*. Washington: Island Press

Kylin, Maria (2004). "Runda bollar i fyrkantiga hål" ur *Från koja till plan – Om barnperspektiv på utemiljön i planeringssammanhagn*. SLU, Institutionen för landskapsplanering, Alnarp.

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

de Laval, Suzanne (1998). Gåtur – metod för utvärdering. *Nordisk Arkitekturforskning*. Nr 4.

Macphersson, Hannah (2006). Landscape's Ocular-centrism – and Beyond? *Landscape Research to Landscape Planning*. Sid. 95-104.

Mellanrum AB (2007). Angående landskapsanalys för gränsområdet mellan Lunds och Staffanstorps kommuner.

Mildner, A (2008-04-18). Makthav. *Sydsvenskan*.

Molander, Bengt (1993). *Kunskap i handling*. Göteborg: Daidalos

Morrissey, Ragnhild & Nils A Olander (2000). *Verktysboken*. Uppsala: TK Tryck

PBL. *Plan- och Bygglagen (1987:10)*

Paget, Susan (2004). Att använda, förändra och lära av platser. *Dokumentation från forskarseminariet Plats och Lärande*. Red. Petter Åkerblom. Sid. 47-49.

Ragner, Anna & Westerberg, Karin (2004). *Metoder för möten*. Malmö: MCT Malmö Centraltryckeri

Ranger, Anna (2007). Plan och process – Handbok i dialoginriktad planering. Malmö: Holmbergs

Skantze, Ann (2005). Planering som pussel eller pedagogisk situation. *Hållbar utveckling i praktiken: möten, gränser, perspektiv*. Red. Asplund, Eva & Skantze, Ann. Stockholm: Elanders Gotab. Sid. 121-140.

Skantze, Ann (2004). Ann Skantze. *Dokumentation från forskarseminariet Plats och Lärande*. Red. Petter Åkerblom. Sid. 81

Strotz, Håkan & Svenning, Stephan (2004). Betydelsen av praktisk kunskap, den tysta kunskapen. *Utomhusdidaktik*. Red: Lundegård, Iann & Wickman, Per-Olof & Wholin, Ammi. Lund: Studentlitteratur. Sid. 25-45.

Svenska Akademiens ordlista över svenska språket (1998). *Nordstedts Ordbok*. AIT Gjøvik AS Norge

Szczepanski, Anders (2007). Uterummet – ett mäktigt klassrum med många lärmiljöer. *Utomhuspedagogik som kunskapskälla: Närmiljö blir lärmiljö*. Red. Dahlgren, Lars Owe & Sjölander, Sverre & Strid, Jan Paul & Szczepanski, Anders. Lund: Studentlitteratur. Sid. 9-37.

Åkerblom, Petter (2004). *Dokumentation från forskarseminariet Plats och Lärande*. Movium Rapport. 1:2004.

Wolmesjö, Susanne (2006). *Rörelseaktivitet – lek & lärande för utveckling av individ och grupp*. Stockholm: SISU Idrottsböcker

Wisén, Jan & Lindblom, Börje (2004). *Effektivt projektarbete (7. Uppl)*. Stockholm: Nordstedts Juridik

Internet

www.raa.se. (2008-05-20). Riksantikvarieämbetets hemsida: sökt på landskapskonventionen. http://www.raa.se/cms/extern/kulturarv/landskap/europeiska_landskapskonventionen.html
Sökord: Europeiska landskapskonventionen. EA, 3-0429landskapskonv sv off version

Samtal

Roland Gustavsson (2008-05-07). Professor på SLU, Alnarp. Samtal kring temat ”att presentera landskap”. Professor Roland Gustavssons arbetsrum på SLU, Alnarp.

Karin Hammarlund (2008-04-22). Kulturgeograf . Mellanrum AB. Samtal kring Mellanrums arbetssätt och uppdraget med landskapsanalysen. Grupprum på SLU, Alnarp.

Sabina Jallow (2008-04-09). Landskapsarkitekt Mellanrum AB. Samtal kring workshopens genomförande och Mellanrums uppdrag med landskapsanalysen. Hemma hos Sabina Jallow, Malmö.

Karin Loodberg (2008-04-14). Chef på Miljöstrategiska enheten, Lunds kommun. Samtal kring workshopen genomförande med Lunds kommun. Hemma hos Karin Looberg, Lund.

Intervjuer

Kulturen, Lunds kommun (2008-06-02). Uppföljande intervju kring workshopen.

Miljöstrategiska enheten Lunds kommun (2008-06-02). Uppföljande intervju kring workshopen.

Stadsbyggnadskontoret, Lunds kommun (2008-06-03). Uppföljande intervju kring workshopen.

Stadsbyggnadskontoret, Staffanstorps kommun (2008-06-02). Uppföljande intervju kring workshopen.

Tekniska avdelningen, Staffanstorps kommun (2008-06-02). Uppföljande intervju kring workshopen.

Bildmaterial

Allt bildmaterial i examensarbetet är vårt eget, förutom där annat anges.

BILAGOR

Då bilagorna är egna produkter ligger de separat.

Bilaga 1

Rapport Workshop Flackarp 13 maj 2008

Bilaga 2

Gröna Fakta Nr.7/2008

Vid intresse finns utskrifter av intervjuerna att tillgå.

